

คู่มือการประเมิน

องค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม

ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑

(พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔)

คณะกรรมการคัดเลือกชุมชน องค์กร หน่วยงานและจังหวัดคุณธรรม

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

กรมการศาสนา

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)

กระทรวงวัฒนธรรม

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๐๙ ๓๗๓๒-๓ โทรสาร ๐ ๒๒๐๒ ๙๖๒๘

Email : nmpc.dra@gmail.com

Website : <http://nmpc.dra.go.th>

คำนำ

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ เพื่อให้คนไทยเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและคุณธรรม ดังนั้นเพื่อให้ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนเป็นผลสัมฤทธิ์ รัฐบาลจึงได้ประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๕๙-๒๕๖๔) ซึ่งเป็นแผนระดับชาติ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมอย่างเป็นระบบฉบับแรกของไทยที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมปลูกฝังคุณธรรม สร้างค่านิยม และจิตสำนึกที่ดีให้แก่ประชาชน โดยเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งจากภายใน และใช้คุณธรรมนำการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมไทยให้มีคุณธรรมเป็นรากฐาน ผ่านกลไกความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในแต่ละมิติ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนประเทศไปข้างหน้า ร่วมสร้าง “สังคมคุณธรรม” ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ คือ การพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของประชาชนในชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ส่งผลให้ประชาชนมีความสุข มีรายได้เพียงพอกับการดำรงชีวิต ไร้ซึ่งคดีความต่าง ๆ เป็นสังคมที่สงบสุข เป็นการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนได้ขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติจึงได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการคัดเลือกชุมชนองค์กร หน่วยงานและจังหวัดคุณธรรมขึ้น โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (นายวีระ โรจน์พจนรัตน์) เป็นประธาน เพื่อกำหนดแนวทางการคัดเลือกองค์กร ชุมชนอำเภอและจังหวัดคุณธรรม ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเรียบร้อยแล้ว กรมการศาสนาและศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ จึงได้รวบรวมแนวทางการคัดเลือกองค์กร ชุมชนอำเภอและจังหวัดคุณธรรม เพื่อให้ภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางและคู่มือในการดำเนินการคัดเลือกองค์กร ชุมชนอำเภอและจังหวัดคุณธรรม ต่อไป

คณะอนุกรรมการคัดเลือกชุมชน องค์กร หน่วยงานและจังหวัดคุณธรรม

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

กรมการศาสนา

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)

กระทรวงวัฒนธรรม

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
บทนำ	๑
องค์กรคุณธรรม	๓
ชุมชนคุณธรรม	๑๑
อำเภอคุณธรรม	๒๔
จังหวัดคุณธรรม	๓๒
ขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินงานคัดเลือกองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม	๔๐

“การคัดเลือกองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม”
ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔)

บทนำ

ตามที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติในระยะ ๒๐ ปี โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยกำหนดเป็นโมเดลพัฒนาประเทศไทย ๔.๐ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยปัญญา สร้างความเข้มแข็งจากภายใน เชื่อมโยงเศรษฐกิจไทยสู่โลก สร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเองและรวมกลุ่มอย่างมีพลัง ผ่านกลไกภาคประชารัฐทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน โดยมีเป้าหมายหลัก คือ แก้ไขความยากจนของประชาชน ผลักดันให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ให้ประเทศหลุดพ้นจากการเป็นประเทศที่อยู่ใต้อาณัติได้ปานกลาง และคนในชาติได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมมีจิตสำนึกคำนึงถึงประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ

โดยกำหนดภาพอนาคตไทยในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า จะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว คนไทยในอนาคตจะต้องมีศักยภาพในการร่วมกันพัฒนาประเทศ สามารถปรับตัวรองรับบริบทการพัฒนาในอนาคต มีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผล มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงามและคุณค่าความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความรักชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นรากฐานที่มั่นคงของชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติ

จึงได้ประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔) อันเป็นแผนส่งเสริมคุณธรรมฉบับแรกของไทย เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙ เพื่อพัฒนาประเทศให้มีความสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยมีแนวคิดให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” พร้อมทั้งจะก้าวไปสู่ “สังคมคุณธรรม” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่ไปกับการปฏิรูปที่สำคัญทั้งในส่วนของการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อให้ คนมีความดีอยู่ใน ‘วิถี’ การดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งอบอุ่น และสร้าง “สังคมคุณธรรม” ที่น่าอยู่ เป็น “สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ตลอดจนให้มีการบูรณาการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ใช้พลังจากภาคประชารัฐ มาเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างให้ครอบครัว ชุมชน สังคม เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

เพื่อเป็นการรับสนองนโยบายของรัฐบาล นายวิระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นคนดีมีคุณธรรม พร้อมไปกับการส่งเสริมพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ โดยกำหนดกรอบการใช้มิติทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อสร้างคนดีและสังคมดี สร้างรายได้และความมั่งคั่งจากทุนและทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมทั้งการเสริมสร้างภาพลักษณ์ เกียรติภูมิไทย และความสัมพันธ์อันดีกับต่างประเทศ โดยร่วมมือกับทุกกระทรวง ทุกจังหวัด ทุกภาคส่วน เกิดเป็น “ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ขึ้นทั่วประเทศ

นอกจากนี้ เพื่อให้บรรลุผลตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ อันเป็นภาพรวมของประเทศในการขับเคลื่อนของทุกมิติ เพื่อให้ “คนไทยอยู่ดีมีสุขเป็นอนาคตไทยในปัจจุบันและอีก ๒๐ ปีข้างหน้า” โดยเฉพาะในปี ๒๕๖๑ เป็นปีแห่งการเปลี่ยนผ่าน ซึ่งรัฐบาลมุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้คนไทยทุกคนเป็น “ไทยนิยม” ที่นิยมทำแต่สิ่งที่ดีงามและความถูกต้อง มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นคนดี และเป็นคนเก่ง ภายใต้โครงการไทยนิยมยั่งยืน ที่เน้นการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนใน ๙ เรื่อง อาทิ คนไทยรักกันมีสัญญาประชาคม ผูกใจไทยเป็นหนึ่ง คนไทยไม่ทิ้งกัน เมืองไทยน่าอยู่ วิถีไทยวิถีพอเพียง รู้สิทธิหน้าที่ ฯลฯ ดังนั้น เพื่อตอบรับต่อความสนใจและความต้องการของประชาชนทั่วประเทศที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในทุกพื้นที่

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรม ได้มอบหมายให้คณะกรรมการคัดเลือกชุมชน อองค์กร หน่วยงาน และจังหวัดคุณธรรม โดยมีนายวิระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธานอนุกรรมการ ยกร่างหลักเกณฑ์การคัดเลือกองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม เพื่อประกาศยกย่องให้เป็นหน่วยงานต้นแบบ จึงได้มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณธรรมใน ๔ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ องค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม และกำหนดให้มีกระบวนการในการพัฒนาคุณธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับส่งเสริมคุณธรรม ระดับคุณธรรม และระดับคุณธรรมต้นแบบ โดยมีหลักเกณฑ์การประเมินองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรมที่เป็นมาตรฐานกลาง ที่สามารถบ่งบอกถึงกระบวนการในการพัฒนาคุณธรรมที่ได้มาตรฐาน เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงพฤติกรรมของประชาชนจนเป็นที่ประจักษ์ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ ประเทศชาติมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ประชาชนมีความสุขบนพื้นฐานของความพอเพียงและสมานฉันท์รวมไทยเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเกณฑ์การประเมินในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้ปรากฏรายละเอียดอยู่ในเอกสารฉบับนี้แล้ว

องค์กรคุณธรรม

ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔)

๑. เป้าหมายของการพัฒนาองค์กรคุณธรรม

เพื่อให้องค์กรมีบทบาทและสามารถในการสร้างคนดีเพื่อสังคม ส่งเสริมให้คนในองค์กร มีทัศนคติ วิธีคิด และการประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีเหมาะสมกับสังคมไทย มากขึ้น และองค์กรมีคุณค่าและประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการดำเนินกิจการ เนื่องจากสมาชิกขององค์กร มีคุณธรรมมากขึ้น

๒. ความหมาย ระดับ และประเภทขององค์กรคุณธรรม

๑) ความหมาย

องค์กรคุณธรรม คือ องค์กรหรือหน่วยงานที่ผู้นำและสมาชิกขององค์กรแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร และเป็นองค์กรที่มีส่วนร่วมสร้างสังคมคุณธรรม โดยมีการ บริหารจัดการองค์กรตามหลักคุณธรรม ธรรมาภิบาล หรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ส่งเสริม สนับสนุนให้สมาชิกในองค์กรยึดมั่นคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงาน และมีส่วนร่วมรณรงค์ ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน หรือเครือข่ายขององค์กรคุณธรรม

๒) ระดับขององค์กรคุณธรรม

องค์กรคุณธรรมแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ องค์กรส่งเสริมคุณธรรม คือ องค์กรที่แสดงเจตนารมณ์ จะพัฒนาเป็นองค์กร คุณธรรม โดยมีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณธรรม มีแผนการดำเนินการพัฒนาองค์กรคุณธรรม มีการ จัดกลไกผู้รับผิดชอบ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งผลการดำเนินงานอาจเกิดขึ้นบางส่วน แต่ผลการ เปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของคนหรือปัญหาเชิงคุณธรรมที่ลดลงอาจยังไม่เห็นผลชัดเจน

ระดับที่ ๒ องค์กรคุณธรรม คือ องค์กรส่งเสริมคุณธรรมที่มีกระบวนการพัฒนาองค์กร คุณธรรม ที่ได้มาตรฐานขององค์กรส่งเสริมคุณธรรม และมีการจัดระบบภายในองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนา องค์กรคุณธรรม และมีการบริหารจัดการให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิง พฤติกรรมของคนในองค์กร และส่งผลกระทบต่อให้การทำหน้าที่เพิ่มขึ้น ปัญหาเชิงคุณธรรมลดลง และมีแนวโน้ม จะเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดความยั่งยืนได้

ระดับที่ ๓ องค์กรคุณธรรมต้นแบบ คือ องค์กรคุณธรรมที่ดำเนินการประสบความสำเร็จ ทั้งในกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนที่สะท้อนการมีคุณธรรม คนมีความสุข องค์กร มีคุณภาพและคุณธรรมเชิงประจักษ์ มีองค์ความรู้สามารถถ่ายทอดและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับองค์กรต่าง ๆ ได้

๓) ประเภทขององค์กร สามารถแบ่งกลุ่มประเภทหน่วยงาน องค์กรตามลักษณะของกลไก ประชากร

กลุ่มองค์กรภาครัฐ เช่น ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ องค์กรมหาชน และองค์กรในกำกับของรัฐ เป็นต้น

กลุ่มองค์กรภาคธุรกิจ เอกชน เช่น บริษัท ห้างร้าน โรงงาน สถานประกอบการ ธนาคาร เป็นต้น

กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมและชุมชน เช่น องค์กรชุมชน กลุ่ม สมาคม มูลนิธิ องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

๓. หลักการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรคุณธรรม

น้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักการดังนี้

๑) **ระเบิดจากข้างใน** เป็นหัวใจสำคัญที่สุด ต้องให้เกิดจากความตระหนักรู้ที่จริงจัง มีเป้าหมายเดียวกันของผู้นำและสมาชิกขององค์กร หากทำโดยถูกบังคับหรือทำตามกระแสโยบายไม่ตั้งใจจริง จะไม่เกิดผลหรือไม่ยั่งยืน

๒) **ทำแบบองค์รวม** ต้องทำพร้อมกันทั้งระบบ ทุกระบบขององค์กรโดยให้ประสาน สอดแทรก ไปด้วยการบริหารและการทำงานปกติขององค์กร โดยไม่แยกออกมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมเดี่ยว ๆ ที่ขาดความเชื่อมโยงกับระบบใหญ่ขององค์กร

๓) **ทำตามหลักความจริง** ต้องทำจากสภาพความจริงขององค์กร โดยมีการศึกษาปัญหาและ ต้นทุนความดีขององค์กรให้เป็นระบบ แล้วลงมือทำตามลำดับขั้น แก้ปัญหาที่จุดเล็กก่อน ทำให้ง่ายไม่ติดยึด ตำรา การเรียนรู้จากที่อื่นเป็นเพียงแนวทางมาปรับใช้ให้เหมาะกับองค์กรของตน

๔) **การมีส่วนร่วม** ต้องสร้างโอกาสให้ทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วม เพราะเป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรมคือการทำให้คนมีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรมมากขึ้นจึงต้องให้ทุกคน เป็นพลังร่วมกันขับเคลื่อน

๕) **ทำความดีเพื่อความดี** ตั้งใจพัฒนาองค์กรคุณธรรมเพื่อสร้างองค์กรที่ดี สร้างคนดีเพื่อ สังคมดี มุ่งประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่มีเป้าหมายเคลือบแฝงเพื่อประโยชน์อื่น

๔. กระบวนการพัฒนาองค์กรคุณธรรม

ต้องดำเนินการตามหลักการทั้ง ๕ ข้อ ตาม ๙ ขั้นตอนดังนี้

๑) **ทำให้ทุกคนตกลงใจร่วมกัน** โดยเฉพาะผู้นำองค์กรว่าต้องแสดงเจตนารมณ์ชัดเจนว่า จะร่วมกันสร้างองค์กรของตนให้เป็นองค์กรคุณธรรม

๒) **ค้นหาความจริงขององค์กร** โดยสำรวจวิเคราะห์ปัญหาด้านคุณธรรมขององค์กรที่พึง ประสงค์และไม่พึงประสงค์และปัญหาที่ต้องการแก้ไขและคนในองค์กรว่ามีอะไรบ้าง และค้นหาต้นทุนความดี หรือต้นทุนที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหา

๓) **ตั้งเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน** เพื่อค้นพบพฤติกรรมที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือ “ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” แล้วให้กำหนดคุณธรรมหลักร่วมกันขององค์กร ทำให้ทุกคนเข้าใจคุณธรรมเป้าหมายที่จะเปลี่ยนแปลงตรงกัน

๔) **กำหนดวิธีการและกลไกในการปฏิบัติงาน** จัดให้มีแผนปฏิบัติการ วิธีสำคัญในการดำเนินการและกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนแต่ละกิจกรรม รวมถึงแนวทางการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ และอาจจัดทำข้อเป็นตกลงของคนในองค์กร

๕) **ลงมือปฏิบัติจริงให้เป็นวิถีชีวิต** การพัฒนาคุณธรรมมีเป้าหมายคือการเปลี่ยนแปลงที่คนจึงต้องลงมือปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติงาน

๖) **ถอดบทเรียนเพื่อสร้างความรู้** ต้องจัดให้มีกระบวนการสรุปบทเรียนจากการปฏิบัติของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อค้นหา เรียนรู้เงื่อนไขปัจจัย ของความสำเร็จ ปัญหาและแนวทางแก้ไข และสกัดเป็นความรู้ขององค์กร มีการจัดระบบการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเสริมพลังผู้ปฏิบัติงานมากกว่าการวัดตามตัวชี้วัดเชิงปริมาณ โดยไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของคน การจัดการความรู้จะนำไปสู่การพัฒนามาตรฐานองค์กรคุณธรรม

๗) **สร้างกิจกรรมชื่นชมยกย่อง** คุณธรรมเป็นเรื่องนามธรรมเห็นผลการเปลี่ยนแปลงช้า จึงต้องมีกระบวนการให้กำลังใจ ยกย่องเชิดชู ต้องทำให้คนเห็นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นระหว่างการพัฒนาองค์กรคุณธรรม

๘) **สร้างเครือข่ายคุณธรรม** งานที่ยากต้องการพลังของเครือข่ายในการขับเคลื่อนต้องเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายองค์กรคุณธรรมเพื่อให้กำลังใจ ถ่ายทอดความรู้ พัฒนานโยบายร่วมกัน เช่นเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม โรงพยาบาลคุณธรรม ท้องถิ่นคุณธรรม ธุรกิจคุณธรรมฯ

๙) **ประเมินผลลัพธ์ผลกระทบ** ต้องมีระบบและกลไกการประเมินเพื่อให้เห็นผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ มีความรู้ที่จะนำไปยกระดับขยายผล หรือรู้ปัญหาอุปสรรคและนำไปสู่การแก้ไข โดยมีทั้งการประเมินตนเองจากภายในและประเมินจากองค์กรภายนอก รวมทั้งเปิดเผยผลการประเมินแก่สมาชิกขององค์กรและต่อสาธารณะ

๕. คุณธรรมที่ควรส่งเสริมในองค์กรคุณธรรม

การส่งเสริมคุณธรรมให้เกิดผลที่ดีต้องเลือกประเด็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับปัญหา และความ ต้องการของคนในแต่ละองค์กร อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยทำโพลและประเมินวิเคราะห์สถานการณ์คุณธรรมจากประชาชนและผู้เกี่ยวข้องแล้ว คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้เลือกคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เป็นคุณธรรมสำคัญที่จะรณรงค์ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงต้นของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

พอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุมีผลใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณพอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาทสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

วินัย หมายถึง การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจรรยาบรรณและเคารพต่อกฎหมาย

สุจริต หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้องความเป็นธรรมทั้งปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

จิตอาสา หมายถึง การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีใช้หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศชาติโดยมิได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคมทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

ทั้งนี้ คุณธรรมแต่ละด้านจะเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมด้านอื่นๆ การส่งเสริมคุณธรรมทั้งสี่ด้านนี้ จึงไม่เป็นการบังคับ องค์กรควรเลือกส่งเสริมคุณธรรมใดที่เหมาะสมกับสถานการณ์ขององค์กร

๖ .ตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินองค์กรคุณธรรม

การวัดองค์กรคุณธรรมเป็นกระบวนการสำคัญ ที่เน้นการใช้เครื่องมือให้แต่ละองค์กรสำรวจความก้าวหน้า และผลการดำเนินงานนำไปสู่การพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยเป็นการวัดเทียบกับตนเองก่อนและหลังดำเนินการ และเทียบกับมาตรฐานกลางที่กำหนดเพื่อยกระดับองค์กรให้ดีขึ้น อีกทั้งต้องพิจารณาในมิติของความสุขของผู้เข้าร่วมการพัฒนาคุณธรรม แม้ผลการแก้ปัญหายังไม่เกิดแก่คนทำดีมีมากขึ้นก็ถือเป็นการลดปัญหาคุณธรรมไปได้

องค์กรประกอบตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินองค์กรคุณธรรม อาจแบ่งเป็น ๑๙ ตัวชี้วัด ๓ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ องค์กรส่งเสริมคุณธรรม ระดับที่ ๒ องค์กรคุณธรรม ระดับที่ ๓ องค์กรคุณธรรมต้นแบบ ดังนี้

การประเมินองค์กรคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
การประเมินระดับที่ ๑ องค์กรส่งเสริมคุณธรรม				
๑) องค์กรมีการประกาศข้อตกลง (เจตนารมณ์/ธรรมนุญ/ปณิธาน) ร่วมกันของผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรที่จะพัฒนาให้เป็นองค์กรคุณธรรม	จำนวนสมาชิกองค์กรทั้งฝ่ายบริหารและสมาชิกในองค์กรทุกระดับอย่างมีการประกาศข้อตกลงร่วมกันเป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษรไม่น้อยกว่า ๕๐ % ของจำนวนสมาชิกในองค์กร	จำนวนสมาชิกองค์กรทั้งฝ่ายบริหารและสมาชิกในองค์กรทุกระดับอย่างมีการประกาศข้อตกลงร่วมกันเป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ๒๐-๕๐ % ของจำนวนสมาชิกในองค์กร	น้อยกว่า ๒๐% หรือไม่มี การปฏิบัติ	

การประเมินองค์กรคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
๒) องค์กรมีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ที่สอดคล้องกับปัญหาคุณธรรมขององค์กร หรือคุณธรรม ๔ ประการ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เช่น การใช้วัสดุสำนักงานอย่างประหยัด มาปฏิบัติงานตรงเวลา การบริการด้วยความโปร่งใส จัดจิตอาสาช่วยเหลือสังคม ฯลฯ	จำนวนสมาชิกองค์กร ไม่น้อยกว่า ๕๐% มีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” เพื่อแก้ไขปัญหาขององค์กร ครอบคลุมทั้ง ๔ คุณธรรม อย่างน้อย ๓-๕ เรื่อง	จำนวนสมาชิกองค์กร ๒๐-๔๙% ร่วมกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” เพื่อแก้ไขปัญหาขององค์กร ครอบคลุมทั้ง ๔ คุณธรรม อย่างน้อย ๑-๒ เรื่อง	น้อยกว่า ๒๐% หรือไม่มี การปฏิบัติ	
๓) องค์กรมีการจัดทำแผนการดำเนินงาน ด้านส่งเสริมคุณธรรม และจัดบุคลากร/ ทีมงาน/ผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน ส่งเสริมคุณธรรมในองค์กรตามประเด็น คุณธรรมเป้าหมายองค์กร	- มีการแผนการขับเคลื่อน คุณธรรมขององค์กรแบบ มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ในองค์กร -มีการมอบหมาย แต่งตั้ง บุคคลหรือหน่วยงาน รับผิดชอบการดำเนินงานที่ ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร	- มีการแผนการ ขับเคลื่อนคุณธรรมของ องค์กรแบบมีส่วนร่วม จากทุกฝ่ายในองค์กรและ มีการมอบหมายบุคคล หรือหน่วยงานรับผิดชอบ การดำเนินงาน แต่ไม่เป็น ลายลักษณ์อักษร	ไม่มีการ ปฏิบัติ	
การประเมินระดับที่ ๒ องค์กรคุณธรรม				
๔) องค์กรมีผลสำเร็จการดำเนินงาน/ กิจกรรมส่งเสริม คุณธรรมในองค์กรตาม คุณธรรมเป้าหมาย และแผนงานที่ กำหนดเป็นระบบและต่อเนื่องมากขึ้น	มีผลสำเร็จจากการ ดำเนินงาน/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ใน แผนส่งเสริมคุณธรรมของ องค์กร ไม่น้อยกว่า ๕๐%	มีผลสำเร็จจากการ ดำเนินงาน/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมใน องค์กรตามตัวชี้วัดที่ กำหนดไว้ในแผนส่งเสริม คุณธรรมขององค์กร ระหว่าง ๒๐-๔๙%	น้อยกว่า ๒๐ % หรือไม่มี การปฏิบัติ	
๕) องค์กรมีการจัดระบบติดตาม รายงาน ประเมินผลและ จัดกิจกรรมรณรงค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมใน องค์กรอย่างต่อเนื่อง	- มีการจัดระบบติดตาม ประเมิน และรายงานผล กิจกรรม - จัดกิจกรรมรณรงค์ให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในของสมาชิกทุกระดับ ในองค์กรอย่างต่อเนื่อง - จัดสภาพแวดล้อมให้ เหมาะกับการส่งเสริม คุณธรรมในองค์กร	- มีการจัดระบบติดตาม ประเมิน และรายงานผล กิจกรรม - จัดกิจกรรมรณรงค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ สมาชิกองค์กรในบาง โอกาส	ไม่มีการ ปฏิบัติ	

การประเมินองค์กรคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
๖) องค์กรมีกระบวนการยกย่อง เชิดชู การทำความดีหรือบุคคลผู้มีคุณธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น บุคคลคุณธรรม โครงการดีเด่นด้านส่งเสริมคุณธรรม ส่วนงานดีเด่นด้านคุณธรรม ฯลฯ	มีการจัดกิจกรรมประกาศยกย่องเชิดชู บุคคลคุณธรรม ตามคุณธรรม เป้าหมายทั้งภายในองค์กร และมีกระบวนการยกย่องเชิดชูภายนอกองค์กรด้วย	มีการจัดกิจกรรมประกาศยกย่องเชิดชู บุคคลคุณธรรม เฉพาะภายในองค์กร	ไม่มีการปฏิบัติ	
การประเมินระดับที่ ๓ องค์กรต้นแบบคุณธรรม				
๗) องค์กรมีผลสำเร็จการดำเนินงานขององค์กรตาม “ปัญหาที่ยากแก่” และ “ความดีที่ยากทำ” ตามคุณธรรมพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพิ่มมากขึ้น	มีผลสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมจากทุกส่วนงานในองค์กร ตามตัวชี้วัดในแผนส่งเสริมคุณธรรมที่องค์กรกำหนด ไม่น้อยกว่า ๘๐ %	มีผลสำเร็จจากการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแบบมีส่วนร่วมจากทุกส่วนงานในองค์กร ตามตัวชี้วัดในแผนส่งเสริมคุณธรรมที่องค์กรกำหนด ไม่น้อยกว่า ๖๐ %	มีผลสำเร็จจากการดำเนินงานตามตัวชี้วัดน้อยกว่า ๖๐ %	
๘) องค์กร มีการเพิ่มประเด็นคุณธรรมเป้าหมาย ในมิติการนำหลักศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา กำหนดเป็นปัญหาที่ยากแก่ ความดีที่ยากทำ เพิ่มเติมจากคุณธรรมอื่น ๆ อย่างชัดเจน	นอกเหนือจากผลสำเร็จในการดำเนินงานตามตัวชี้วัดคุณธรรมเป้าหมายที่กำหนด องค์กรได้มีการกำหนดประเด็นคุณธรรมเพื่อดำเนินการเพิ่มเติมครบทั้ง ๒ มิติ คือ การนำหลักศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	นอกเหนือจากผลสำเร็จในการดำเนินงานตามตัวชี้วัดคุณธรรมเป้าหมายที่กำหนด องค์กรได้มีการกำหนดประเด็นคุณธรรมเพิ่มเติมเพียงมิติใด มิติหนึ่งคือการนำหลักศาสนาหรือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ไม่มีการปฏิบัติ	
๙) องค์กรมีองค์ความรู้จากการดำเนินงานองค์กรคุณธรรม สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดขยายผลไปสู่องค์กรอื่นได้	-มีองค์ความรู้จากการดำเนินงานองค์กรคุณธรรม ทั้งในภาพรวมและองค์ความรู้ครบทุกกิจกรรมที่ดำเนินการ -สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดขยายผลไปสู่องค์กรอื่นได้	-มีองค์ความรู้จากการดำเนินงานองค์กรคุณธรรม เฉพาะบางกิจกรรม -สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ และถ่ายทอดขยายผลไปสู่องค์กรอื่นได้	- มีการดำเนินงาน แต่ไม่มีการถอดองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่	

เกณฑ์การประเมินผลคะแนนและระดับ ดังนี้

- ระดับที่ ๑** **องค์กรส่งเสริมคุณธรรม** เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อ (ระดับที่ ๑) คะแนนรวม ไม่น้อยกว่า ๓ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๑)
- ระดับที่ ๒** **องค์กรคุณธรรม** เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อในระดับที่ ๑ และระดับที่ ๒ คะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๖ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๒)
- ระดับที่ ๓** **องค์กรคุณธรรมต้นแบบ** เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อในระดับที่ ๑ ระดับที่ ๒ และระดับที่ ๓ คะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๙ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๓)

ทั้งนี้ แต่ละองค์กรสามารถปรับเพิ่มหัวข้อหลักเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อการประเมินองค์กรที่สอดคล้องกับบทบาท ภารกิจขององค์กรตามความเหมาะสม เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และการประเมินผลการดำเนินงานที่มีธรรมาภิบาล

๗. ประโยชน์จากการพัฒนาองค์กรคุณธรรม

การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรคุณธรรมจะก่อให้เกิดประโยชน์มากมายหลายระดับ ดังนี้

- **ระดับบุคคลและครอบครัว** เมื่อสมาชิกขององค์กรมีคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตมากขึ้นย่อมส่งผลดีต่อคนนั้นเป็นคนดี ความสัมพันธ์และการยอมรับจากคนอื่นมากขึ้น ทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้คุณภาพชีวิตที่ดี เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข และส่งผลต่อครอบครัวดีขึ้นเป็นครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง
- **ระดับองค์กร** เมื่อองค์กรมีการบริหารที่มีคุณธรรมและธรรมาภิบาล มีสมาชิกที่มีคุณธรรมจะทำให้องค์กรมีภาพลักษณ์ที่ดีในสังคม เป็นต้นทุนหรือคุณค่าเพิ่มในการดำเนินกิจการ คุณภาพการทำงานของสมาชิกดีขึ้นทำให้ประสิทธิผลขององค์กรเพิ่มขึ้น ต้นทุนน้อยลง เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน
- **ระดับชาติ** ประเทศมีองค์กรคุณธรรม ที่มีบทบาทและความสามารถในการสร้างคนดีให้กับสังคมมากขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่ทุกช่วงวัยได้รับการปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรม ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์สันติสุขเป็นสังคมคุณธรรม และยังเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพิ่มขึ้น
- **ระดับนานาชาติ** ประเทศไทยจะมีภาพลักษณ์ที่ดีและเกิดความร่วมมือในการพัฒนา ด้านต่าง ๆ กับนานาชาติเพิ่มขึ้น

๘. บทบาทขององค์กรคุณธรรม

แม้หัวใจความสำเร็จของการพัฒนาองค์กรคุณธรรมคือ “การระเบิดจากข้างใน” ของแต่ละองค์กร แต่การมีองค์กรภายนอกเข้าไปช่วยส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาด้านคุณธรรม เป็นเรื่องที่ดี จะช่วยให้เกิดผลดี และขยายผลกว้างขวาง ควรมีบทบาทการเป็นผู้สนับสนุนมากกว่าการสั่งการหรือไปทำแทน โดยบทบาทขององค์กรผู้ส่งเสริมที่สำคัญมีดังนี้

- ๑) สนับสนุนข้อมูลองค์ความรู้และการจัดการความรู้และการเรียนรู้
- ๒) สนับสนุนการเชื่อมโยงประสานงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องและการสร้างเครือข่าย

ความร่วมมือ

- ๓) สนับสนุนกำลังใจการชื่นชมยกย่อง การให้รางวัล
- ๔) สนับสนุนงบประมาณและเอื้ออำนวยดำเนินงาน
- ๕) สนับสนุนการพัฒนานโยบายและการแก้ปัญหาของระบบราชการเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนา

องค์กรคุณธรรม

ชุมชนคุณธรรม

ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔)

๑. เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคุณธรรม

ความมั่นคงของประเทศชาติจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนได้นั้น เกิดจากการที่สถาบันหลักของชาติ คือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ของประเทศมีความมั่นคง ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนคุณธรรมเป็นกลไกสำคัญในการนำพาชาติสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ชุมชนคุณธรรมต้องตั้งเป้าหมายหลักที่สำคัญ คือ มีชุมชนที่ได้รับการพัฒนาให้สมดุลทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ มีคนที่มีความพร้อมทั้งทางกาย ใจ สติปัญญา มีความเป็นสากล มีคุณธรรม เป็นฐานแห่งการพัฒนา การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมจึงต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันหลักของชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ในขณะเดียวกันต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนมีวัฒนธรรมความเป็นไทยที่เข้มแข็ง มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีศาสตร์พระราช เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม จะทำให้เกิดเป็นพลังความดีที่จะช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าเป็นสังคมคุณภาพและสังคมคุณธรรมที่อยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน

๒. ความหมายของชุมชน

ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ และแก้ไขฉบับที่ ๑๒ หรือเป็นชุมชนที่อยู่รวมกันโดยธรรมชาติหรือตามความสนใจ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีระบบความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการไม่มีการบังคับบัญชาและอาจมีวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย

๓. ระดับของชุมชนคุณธรรม

ชุมชนคุณธรรมแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

ระดับที่ ๑ ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม คือ ชุมชนที่แสดงเจตนารมณ์และดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรม ซึ่งผลการดำเนินงานมีพัฒนาการเกิดขึ้นเพียงบางส่วน โดยจะมีการพัฒนาต่อยอดเป็นลำดับ ๆ ไป เช่น การมีระบบ กลไก กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม แต่ผลการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของคนในชุมชนยังไม่เป็นที่ประจักษ์ การพัฒนาชุมชนหรือปัญหาเชิงคุณธรรมอาจยังไม่ลดลง

ระดับที่ ๒ ชุมชนคุณธรรม คือ ชุมชนส่งเสริมคุณธรรมที่มีกระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรมที่ได้มาตรฐาน และผลของการดำเนินงานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ส่งผลกระทบให้ความดีเพิ่มขึ้น ปัญหาเชิงคุณธรรมลดลง และมีแนวโน้มจะเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดความยั่งยืนได้

ระดับที่ ๓ ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ คือ ชุมชนคุณธรรมที่ดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมจนประสบความสำเร็จในเชิงประจักษ์ ทั้งในด้านกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ส่งผลในเชิงบวก มีการทำความดีเพิ่มขึ้น ปัญหาเชิงคุณธรรมลดลง และมีแนวโน้มเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดความยั่งยืน ทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีองค์ความรู้สามารถถ่ายทอดและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นได้

๔. หลักการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนคุณธรรม

หลักการพัฒนาชุมชนคุณธรรมนำชาติมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาเป็นนโยบายหลักของการดำเนินงานเพื่อให้เกิด “ชุมชนคุณธรรม” เริ่มจากการเปิดพื้นที่ในชุมชน วัด ศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในงานด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง รวมกลุ่มอย่างมีพลัง ใช้ชีวิตพออยู่พอกิน พอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ตามสภาพของชุมชนและวัฒนธรรมในท้องถิ่น รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ กิจกรรมทางศาสนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการมีส่วนร่วมและความเสียสละของคนในชุมชนที่จะร่วมขับเคลื่อนให้ชุมชนคุณธรรมก้าวสู่ “สังคมคุณธรรม” ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ ๑ คือ การเสริมสร้างสังคมให้มีคุณธรรมความดี เป็นสังคมที่ประกอบด้วยคนมีคุณธรรม ครอบครัวมีคุณธรรม องค์กร/หน่วยงานมีคุณธรรม ชุมชนมีคุณธรรม ทุกภาคส่วนมีคุณธรรม ในทุกระดับ สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่มีคุณธรรมด้วย เนื่องจากความดีงามทั้งหลายที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เกิดจากการที่คน ครอบครัว องค์กร/หน่วยงาน ชุมชนและสังคม มีหลักธรรมทางศาสนา และความเชื่อความศรัทธา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สามารถนำมาใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างมีความสุข โดยดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และตามวิถีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เป็นสังคมที่ดีงามและอยู่เย็นเป็นสุข เป็นสังคมแห่งความพอเพียงและสันติสุข

หลักการเสริมสร้างชุมชนคุณธรรมที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีบ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน/ราชการหรือภาคประชาชน ร่วมกันดำเนินการตามหลักการ ดังนี้

๑) นำสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และศาสตร์พระราชาเป็นแกนหลักที่สำคัญในการพัฒนาคน เสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๒) น้อมนำหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นหลักการในการปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยให้คนในชุมชนมีความสมัครใจ และเข้าใจแก่นแท้ของการพัฒนาชุมชน ภายใต้วิถีถิ่น วิถีไทย เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม

๓) นำหลักการ ๓ ประสาน คือ บ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน/ราชการ หรือนโยบาย ประชารัฐ เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน

๔) สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงขับเคลื่อนงานของชุมชนในระดับต่าง ๆ โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ ในลักษณะที่ให้ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์” อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยต้องสร้างเวทีเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม เพราะเป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรมคือคนมีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรมมากขึ้น จึงต้องให้ทุกคนรวมพลังร่วมกันขับเคลื่อนและให้ทุกภาคส่วนบูรณาการความร่วมมือทำแบบองค์รวม คือ ทำทั้งระบบ ทุกระบบของชุมชน และประสานสอดคล้องกับการบริหารและการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ไม่แยกออกมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมเดี่ยว ๆ ที่ขาดความเชื่อมโยงกับระบบใหญ่ของชุมชน

๕) ให้คนในชุมชนนำทุนทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

๖) ใช้กระบวนการคุ้มบ้านในการพัฒนา ให้เข้าถึงและใกล้ชิดชาวบ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๗) มีการขยายภาคีเครือข่าย โดยใช้หลักการชุมชนแบบเครือข่าย และสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบ Best Practice ให้การยกย่องเชิดชู พัฒนาระดับให้เป็นตัวอย่างเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่

๕. พฤติกรรมของคนในชุมชน

คนในชุมชน มีพฤติกรรมในข้อปฏิบัติหลัก ๓ ประการที่สามารถสัมผัสได้ คือ

๑) ยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาของแต่ละศาสนา รวมทั้งความเชื่อที่ตนเคารพนับถือ โดยนำหลักคุณธรรมมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง เช่น ศาสนาพุทธให้รักษาศีล ๕ หรือปฏิบัติตามหลักคำสอน ความศรัทธา ความเชื่อที่ดีงามที่ตนเองนับถือ

๒) มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง ความพอมีพอกิน การรู้จักพอประมาณ และการคำนึงถึงความมีเหตุผลโดยยึดหลักทางสายกลาง

๓) มีการดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีความเอื้ออาทร เกื้อกูลกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

๖. กระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรม

การสร้างให้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรม มีกระบวนการสำคัญต่อเนื่อง ๗ ขั้นตอน ที่สามารถนำไปปรับใช้กับทุกชุมชน ซึ่งในกระบวนการต่าง ๆ นี้ เป็นการดำเนินการตามโครงการ/งาน/กิจกรรม โดยมีการมอบหมายงานให้กับทุกภาคส่วนในพื้นที่ร่วมกันดำเนินงาน ดังนี้

๑) เกิดจากความคิดริเริ่มของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน เช่น ผู้นำศาสนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่เคารพและศรัทธาของคนในชุมชน โดยผู้คิดริเริ่มจะมุ่งมั่นขับเคลื่อนชุมชน จากปัญหาหรือเรื่องที่อยู่ในความต้องการ ความสนใจของสมาชิกในชุมชนที่ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการมองหาสิ่งที่เป็น “จุดร่วม” และสามารถนำมากำหนดเป็น “อัตลักษณ์ชุมชน” ที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการของชุมชน

๒) ค้นหาความจริงของพื้นที่ คนในชุมชนร่วมกันสำรวจข้อมูลค้นหา อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตน ตลอดจนทบทวนต้นทุนทางสังคม (ต้นทุนความดี) ทั้งด้านคน องค์กร ภูมิปัญญา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งประเมินวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จัดทำเป็นแผนส่งเสริมพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้คนในชุมชน สร้างชุมชนที่ดี สร้างคนดีเพื่อร่วมสร้างสังคมคุณธรรมโดยไม่มีเป้าหมายเคลือบแฝงเพื่อประโยชน์อื่น ซึ่งจะไม่เกิดผลที่แท้จริงหรือไม่ยั่งยืน โดยดำเนินการตามหลักความจริงต้องทำจากสภาพความจริงของชุมชนที่มีการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยถ่องแท้แล้วจึงทำตามลำดับขั้นของการแก้ปัญหาโดยเริ่มที่จุดเล็กก่อนเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงานและเกิดผลในทางปฏิบัติ

๓) **ตั้งเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน** เพื่อค้นหาพฤติกรรมที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือ “ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” ซึ่งจะทำให้ทุกภาคส่วนเห็นเป้าหมายร่วมกัน และกำหนดรูปธรรมความสำเร็จหรือตัวชี้วัดที่จะทำได้จริงในเป้าหมายแต่ละด้าน ในขั้นนี้จะสามารถรู้จักเจ้าภาพงานแต่ละด้านชัดเจน

๔) **สร้างกลุ่มแกนนำเพื่อการเปลี่ยนแปลง** สร้างกระบวนการปรึกษาหารือของผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจพัฒนาชุมชนคุณธรรม เพื่อให้เป็นกลุ่มริเริ่มก่อการดี โดยมีทั้งผู้นำธรรมชาติและผู้นำทางการ

๕) **แสวงหาทีมงาน** ที่เป็นนักคิด นักพัฒนา มาร่วมเป็นทีมงานในการดำเนินงาน เช่น เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการดำเนินงาน โดยมีองค์ประกอบของกลุ่มบุคคล ประกอบด้วย ๓ ฝ่าย อันได้แก่ บุคลากรทางศาสนาในชุมชน ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ประจำในท้องถิ่น และเครือข่ายภาคธุรกิจ เอกชนที่สามารถให้ความมือในด้านต่าง ๆ ได้

๖) **ดำเนินงานแบบร่วมคิด ร่วมทำ** โดยกำหนดให้มีเนื้อหาสาระใน ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ อันได้แก่ **ประการแรก** นำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่เน้นให้คนในชุมชนยึดมั่นในคุณธรรมที่ชุมชนนับถือ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี โปร่งดอง และคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ **ประการที่สอง** การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน **ประการที่สาม** ดำเนินชีวิตอย่างมีอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย รักษาสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

๗) **วิธีการขับเคลื่อน**

(๑) **ลงมือปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต** ชุมชนปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิตของประชาชนและการพัฒนาชุมชน

(๒) **ถอดบทเรียนเพื่อสร้างความรู้** ชุมชนนำความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นมาสู่การถอดบทเรียน ประเมินผลสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาลดอุปสรรคและขยายความสำเร็จนั้นไปสู่ชาวบ้านให้กว้างขวาง และนำไปสู่การจัดการความรู้ ผลิตเป็นองค์ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ หรือสื่อสาร ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน

(๓) **ชื่นชมยกย่องให้ปรากฏแก่สาธารณชน** เนื่องจากคุณธรรมเป็นเรื่องนามธรรม เห็นผลการเปลี่ยนแปลงช้า ดังนั้น เมื่อเห็นความสำเร็จก็จัดให้มีการชื่นชม ยกย่อง เพื่อให้กำลังใจ รวมทั้งสื่อสารเผยแพร่ผลงานต่อสาธารณะให้เป็นที่ประจักษ์

(๔) **สร้างและแสวงหาเครือข่ายคุณธรรม** งานส่งเสริมคุณธรรมเป็นงานที่ยาก ต้องการพลังของเครือข่ายในการขับเคลื่อน โดยมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเพื่อให้กำลังใจ ถ่ายทอดความรู้ และพัฒนานโยบายร่วมกัน

(๕) **จัดทำแผนงานพัฒนาชุมชน และกำหนดกิจกรรม** โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ และมอบหมายภารกิจ การลงมือปฏิบัติตามภารกิจที่ได้กำหนดไว้ในแผนงาน ตลอดจนทำการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และการเตรียมพัฒนากลไก เชื่อมโยงความร่วมมือ

(๖) **ประเมินผลลัพธ์ผลกระทบ** ต้องมีระบบและกลไกในการประเมินเพื่อให้เห็นผลลัพธ์ มีการประเมินผลและติดตามผลการปฏิบัติงาน มีทั้งการประเมินภายใน และประเมินจากภายนอก มีการปรับปรุงและพัฒนางานให้ดีขึ้นมีคุณภาพมากที่สุด ตลอดจนการสรุปผลความก้าวหน้าและขยายผลงานไปสู่ชุมชนอื่นที่สนใจ รวมทั้งเปิดเผยผลการประเมินแก่คนในชุมชนและสาธารณชน

๗. คุณธรรมที่ส่งเสริมในชุมชนคุณธรรมที่เป็นจุดเน้นในปี ๒๕๖๑

หลักคุณธรรมที่สอนให้คนประพฤติปฏิบัติเป็นคนดีของสังคมหรือเป็นไปตามครรลองคลองธรรมนั้น มีหลากหลาย หากมีการนำหลักคุณธรรมมาเป็นแกนกลางในการแก้ไขปัญหาชุมชน ชุมชนควรเลือกประเด็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของคนในแต่ละชุมชน เพื่อเป็นการน้อมนำพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และจากการประเมินสภาพบริบทเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติจึงได้คัดเลือกคุณธรรมตามพระราชดำรัส “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” เป็นคุณธรรมที่จะรณรงค์เชิญชวนในปีพุทธศักราช ๒๕๖๐-๒๕๖๑ ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยกำหนดไว้เป็นแนวนโยบายของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ มีรายละเอียดดังนี้

พอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุมีผลใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณพอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาทสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

วินัย หมายถึง การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่และการกระทำของตน ทั้งวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยและความรับผิดชอบต่อครอบครัว องค์กร สังคม ปฏิบัติตามจริยธรรมจรรยาบรรณและเคารพต่อกฎหมาย

สุจริต หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

จิตอาสา หมายถึง การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อันมิใช่หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคมทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

ทั้งนี้ การคัดเลือกหลักคุณธรรมไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ไม่เป็นการบังคับชุมชน สามารถคัดเลือกส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับสภาพบริบทเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน โดยอาจให้ความสำคัญกับคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ข้อใดข้อหนึ่ง หรือนำมาปฏิบัติทั้ง ๔ ข้อ ภายใต้อุณหภูมิทั้ง ๔ ข้อ หรืออาจมีคุณธรรมอื่น ๆ ที่สำคัญสำหรับชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถนำมาส่งเสริมให้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรมได้

๘. ตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมิน “ชุมชนคุณธรรม”

ชุมชนคุณธรรม เป็นชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ และแก้ไขฉบับที่ ๑๒ หรือเป็นชุมชนที่อยู่รวมกันโดยธรรมชาติ มีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นและไม่เป็นทางการ ไม่มีการบังคับบัญชา มีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างหลากหลาย อาจมีบทบาทภารกิจในการทำกิจกรรมเฉพาะด้านตามความสนใจและประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การประเมินผลการพัฒนาชุมชนคุณธรรม จึงมีความละเอียดอ่อนต้องคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดที่เป็นพฤติกรรมบ่งชี้ในเชิงประจักษ์ในลักษณะที่เป็นมาตรฐานกลางของชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ซึ่งในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องมีมาตรฐานกลางเดียวกันที่สามารถนำมาประเมินชุมชนต่าง ๆ ได้ทั้งหมด เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากบุคคลทั่วไปว่าชุมชนนั้นเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบที่แท้จริง

เกณฑ์การประเมินชุมชนคุณธรรม แบ่งการประเมินออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) การประเมินผลลัพธ์จากพฤติกรรมของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลง เป็นเป้าหมายของความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนคุณธรรมต้นแบบที่พิสูจน์ได้และมองเห็นได้อย่างเด่นชัด และสามารถอธิบาย “คุณลักษณะของชุมชนคุณธรรมต้นแบบ” ได้อย่างชัดเจน

๒) การประเมินกระบวนการพัฒนาชุมชนคุณธรรม เป็นการประเมินกระบวนการที่เป็นฐานให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน โดยเน้นพื้นที่เป็นฐานในการประเมิน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดจากการบูรณาการการทำงานในทุกภาคส่วนของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับภาคีเครือข่ายในภาคประชารัฐในพื้นที่ อันเป็นกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาชุมชนคุณธรรมในมิติที่หลากหลาย เพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ที่มีการพัฒนาในทุกด้านโดยเฉพาะการเติมเต็มในด้านศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่งดงามของชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้น และมีความสุขอย่างยั่งยืน

เกณฑ์การให้คะแนน

โดยแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนเป็น ๓ ระดับ ตาม “แบบประเมินชุมชนคุณธรรม” ดังนี้

ระดับที่ ๑ ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม มีการดำเนินการในทุกข้อของระดับที่ ๑

ผ่านเกณฑ์การประเมินคะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๓ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๑)

ระดับที่ ๒ ชุมชนคุณธรรม มีการดำเนินการในทุกข้อของระดับที่ ๑ และระดับที่ ๒

ผ่านเกณฑ์การประเมินคะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๖ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๑ และดับที่ ๒)

ระดับที่ ๓ ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ มีการดำเนินการในทุกข้อของระดับที่ ๑ ระดับที่ ๒ และระดับที่ ๓

ผ่านเกณฑ์การประเมินคะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๙ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๑ ระดับที่ ๒ และระดับที่ ๓)

ในกรณีที่ชุมชนได้คะแนนน้อยกว่า ๓ คะแนน ให้จัดไว้ในกลุ่ม “ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ”

การประเมินชุมชนคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
ประเมินระดับที่ ๑ ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม (ข้อ ๑-๓) การประเมินกระบวนการพัฒนาชุมชน				
๑) ชุมชนมีผู้นำและคนในชุมชนเห็นพ้องร่วมกัน ประกาศข้อตกลง (ธรรมนูญ เจตนารมณ์) ที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม	จำนวนครัวเรือน ๘๐% ขึ้นไป ที่ร่วมประกาศ ข้อตกลงโดยทำเป็น ลายลักษณ์อักษร	จำนวนครัวเรือน ๕๐-๗๙% ที่ร่วมประกาศ ข้อตกลงโดยทำเป็น ลายลักษณ์อักษร	ต่ำกว่า ๕๐% หรือไม่มีการ ปฏิบัติ	
๒) ชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย “ปัญหาที่อยาก แก้” จำนวน ๓-๕ เรื่อง เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความยากจน ปัญหาทางสังคม ปัญหาการทะเลาะวิวาท การเล่นการพนัน การลักขโมย การมีหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอ การเก็บออมเงิน การทำ บัญชีครัวเรือน การจัดการกับขยะ การจัดการ กับน้ำเน่า ฯลฯ และร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ใน “ความดีที่อยากทำ” จำนวน ๓-๕ เรื่อง เช่น การทิตุณสถานบ้านชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา หรือคุณธรรมอื่น ๆ ลด ละ เลิก อบายมุข ฯลฯ	จำนวนครัวเรือน ๘๐% ขึ้นไป ร่วมกำหนดเป้าหมายใน “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ครอบคลุมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	จำนวนครัวเรือน ๕๐-๗๙% ร่วมกำหนดเป้าหมายใน “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ครอบคลุมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	ต่ำกว่า ๕๐% หรือไม่มีการ ปฏิบัติ	
๓) ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริม คุณธรรมของชุมชนเกี่ยวกับปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำ ซึ่งเป็นความต้องการ ของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน (การระเบิดจากข้างใน)	จำนวนครัวเรือน ๘๐% ขึ้นไป มีส่วนร่วม ประชุมประชาคม จัดทำแผนพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรมของ ชุมชนโดยมีการ มอบหมาย ผู้รับผิดชอบชัดเจน	จำนวนครัวเรือน ๕๐-๗๙% มีส่วนร่วม ประชุมประชาคม จัดทำแผนพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรมของ ชุมชนโดยมีการ มอบหมาย ผู้รับผิดชอบชัดเจน	ต่ำกว่า ๕๐% หรือไม่มีการ ปฏิบัติ	

การประเมินชุมชนคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
ประเมินระดับที่ ๒ ชุมชนคุณธรรม(ข้อ ๑-๖) การประเมินกระบวนการและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง				
๔) ความสำเร็จของชุมชนตามแผนพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรมโดยชุมชนมีการจัดกิจกรรม แก้ไขปัญหาของชุมชน และมีการส่งเสริม การทำความดีเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาหรืออื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในแผนฯ จากการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชนและได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และหรือเงินทุนจากหน่วยงานภาคประชาชน ในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนมีพฤติกรรม ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่ลักขโมย ไม่เล่นการพนัน มีการเก็บออมเงิน มีรายได้เพิ่ม ฯลฯ	บรรลุผลตามตัวชี้วัด ในแผนพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรมของ ชุมชน อย่างน้อย ๔๐ % ของแผน	บรรลุผลตามตัวชี้วัด ในแผนพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรมของ ชุมชน ๒๐-๓๙% ของแผน	น้อยกว่า ๒๐% หรือไม่มีการ ปฏิบัติ	
๕) ชุมชนมีการติดตามประเมินผลสำเร็จ เพื่อทบทวน ปรับปรุง แผนพัฒนาส่งเสริม คุณธรรมของชุมชนให้มีคุณภาพและ บรรลุผล	มีการประเมิน ผลสำเร็จและจัดทำ แผนพัฒนาส่งเสริม คุณธรรมของชุมชน ฉบับปรับปรุงและ รายงานผล	มีการประเมิน ผลสำเร็จและ รายงานผล	ไม่มี	
๖) ชุมชนมีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคล ผู้ทำความดีและหรือบุคคลผู้มีคุณธรรม ในชุมชนและหรือบุคคลอื่นที่ทำความดีให้กับ ชุมชน	มีการประกาศ ยกย่องเชิดชูบุคคล ผู้ทำความดีและหรือ บุคคลผู้มีคุณธรรม ในชุมชนและหรือ บุคคลอื่นที่ทำความดี ให้กับชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง	มีการประกาศ ยกย่องเชิดชูบุคคล ผู้ทำความดีและหรือ บุคคลผู้มีคุณธรรม ในชุมชนและหรือ บุคคลอื่นที่ทำความดี ให้กับชุมชน	ไม่มี	

การประเมินชุมชนคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
ประเมินระดับที่ ๓ ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ (ข้อ ๑-๙) การประเมินกระบวนการและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง				
๓) ความสำเร็จของชุมชนบรรลุผลตามแผนพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรมโดยชุมชนมีการจัดกิจกรรม แก้ไขปัญหาของชุมชนทำให้ปัญหาของชุมชน ได้รับการแก้ไข และมีการส่งเสริมการทำ ความดี เกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาหรืออื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในแผนฯ จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้รับ การสนับสนุนทรัพยากร และหรือเงินทุนจาก หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ทำให้คน ในชุมชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ดีขึ้น เช่น ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่ลักขโมย ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับ สิ่งเสพติด มีการเก็บออมเงิน มีรายได้เพิ่ม ฯลฯ ทำให้คนในชุมชนมีความสุข	บรรลุผลตามตัวชี้วัด ในแผนพัฒนาส่งเสริม คุณธรรมของชุมชน ๘๐-๑๐๐% ของแผน และคนในชุมชน ๘๐% มีความสุข	บรรลุผลตามตัวชี้วัด ในแผนพัฒนาส่งเสริม คุณธรรมของชุมชน ๕๐-๗๙ % ของแผน และคนในชุมชน ๕๐-๗๙ % มีความสุข	น้อยกว่า ๕๐% หรือไม่มีการ ปฏิบัติ	
๔) ชุมชนมีการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม เพิ่มเติม ใน ๓ มิติ คือ การนำหลักธรรม ทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม มาแก้ปัญหาของ ชุมชน และบ่มเพาะคุณธรรมความดีที่อยากทำ	มีการจัดกิจกรรม เพิ่มเติมจนครบ ทั้ง ๓ มิติ	มีการจัดกิจกรรม เพิ่มเติมเพียง ๑-๒ มิติ	ไม่มีการ ปฏิบัติ	
๕) ชุมชนมีองค์ความรู้จากการเป็นชุมชน คุณธรรมต้นแบบ สามารถเป็นแหล่ง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอด เพื่อขยายผลไปสู่ ชุมชนอื่น	เป็นศูนย์เรียนรู้ เปิดเวทีขยายผล ให้เกิดชุมชนส่งเสริม คุณธรรมใหม่ อย่างน้อย ๔ ชุมชน	เป็นศูนย์เรียนรู้ เปิดเวทีขยายผล ให้เกิดชุมชนส่งเสริม คุณธรรมใหม่ อย่างน้อย ๓ ชุมชน	ไม่มีการ ปฏิบัติ	
รวมคะแนน				

๙. ประโยชน์จากการเป็น “ชุมชนคุณธรรม”

การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมได้ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และนานาชาติ ดังนี้

ประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว

คนในครอบครัวรู้จักพัฒนาตัวเองและมีความตระหนักที่จะนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงาม ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตามแนวทางของการส่งเสริมคุณธรรม โดยได้ประกอบศาสนกิจหรือบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ให้มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม รู้จักการปฏิบัติตามระเบียบวินัยของหมู่คณะ รู้จักระวังตัว ควบคุมตัว วางตัวได้เหมาะสม เป็นการทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีความสุขทางใจ มีความรัก ความสามัคคี เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ส่งผลให้มีความสุขในชีวิต ที่แท้จริงและครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง

ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

คนในชุมชนมีคุณธรรม ทุกสาขาอาชีพสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มอย่างมีคุณธรรม เป็นการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเป็นแหล่งบ่มเพาะความดี ความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาและสืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของไทย เกิดการบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความดีในทุกชุมชน ทุกครอบครัว เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน ก่อเกิดเป็นความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืน

ประโยชน์ต่อประเทศชาติ

เป็นการสร้างประเทศไทยให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ปลอดภัยจากภัยพิบัติที่จะมาบ่อนทำลายชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางตรงต่อชุมชน และเกิดประโยชน์ทางอ้อมต่อการพัฒนาประเทศที่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของทุกมิติในการครองชีวิตที่ต้องการความสุขที่แท้จริง และยังเป็น การสร้าง ความผูกพันอันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ ก่อเกิดความปรองดอง สมานฉันท์ เป็นสังคมคุณธรรมที่มีเอกลักษณ์ และเป็นภาพลักษณ์อันโดดเด่นของไทยที่สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศชาติ

ประโยชน์ต่อนานาชาติ

การเป็นชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรม ซึ่งเป็นศูนย์รวมคนดีของชาติ เป็นภาพลักษณ์ที่ดีที่สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติ ทำให้เป็นที่รู้จัก เป็นที่ไว้วางใจของนานาชาติ ที่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศในเชิงเศรษฐกิจและสังคมมากยิ่งขึ้น

๑๐. บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม

หัวใจของความสำเร็จในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนคุณธรรมคือ “การระเบิดจากข้างใน” ของแต่ละชุมชน แต่การมีหน่วยงานภายนอกเข้าไปช่วยส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาในด้านคุณธรรม เป็นเรื่องที่ดี จะช่วยให้การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมประสบผลสำเร็จ เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล สามารถขยายผล ในแนวกว้าง จึงมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการบูรณาการประสานความร่วมมือ กับทุกภาคส่วนทั้งภาคคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ดังนี้

๑๐.๑ บทบาทของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่

บทบาทภารกิจ	การดำเนินการ
การขับเคลื่อน ชุมชนคุณธรรม ในพื้นที่	<ol style="list-style-type: none">๑) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนำ “แบบประเมินชุมชนคุณธรรม” ไปประเมินชุมชนในสังกัด กระทรวงวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในขณะนี้ และจัดอันดับตามระดับชั้นของชุมชนที่แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ เป็นชุมชนส่งเสริมคุณธรรม ระดับที่ ๒ เป็นชุมชนคุณธรรม และระดับที่ ๓ เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ รวบรวมรายชื่อรายงานผลต่อกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อกระทรวง วัฒนธรรมจะจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ส่วนในกรณีที่ชุมชน ได้คะแนนน้อยกว่า ๓ คะแนน ให้จัดไว้ในกลุ่ม “ชุมชนที่เข้าร่วมในโครงการ” เพื่อให้การส่งเสริม ในโอกาสต่อไป๒) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนำ “แบบประเมินชุมชนคุณธรรม” ไปประเมินชุมชนของ หน่วยงานอื่นที่มีอยู่แล้วและประสงค์จะเข้าร่วมเป็น “ชุมชนคุณธรรม” ตามแผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ ๑ โดยให้จัดอันดับตามระดับชั้นของชุมชนที่แบ่งเป็น ๓ ระดับ และ รวบรวมรายชื่อรายงานผลต่อหน่วยงานที่เข้าร่วมและกระทรวงวัฒนธรรม๓) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนำ “แบบประเมินชุมชนคุณธรรม” ไปเผยแพร่และเชิญชวนให้ ชุมชนในพื้นที่ที่ยังไม่เคยได้รับการส่งเสริม แต่ประสงค์จะสมัครเข้ารับการประเมิน เพื่อรับการ ส่งเสริมให้เป็นชุมชนคุณธรรมหรือเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ อันเป็นการขยายผลสู่ “ชุมชนใหม่ ๆ” ในพื้นที่ให้มีเพิ่มขึ้น ตามตัวชี้วัดในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ ๑๔) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นำโครงการ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ในการพัฒนาชุมชน คุณธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมและของหน่วยงานอื่นบรรจุลงในแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม ระดับจังหวัดและให้การสนับสนุนตามบทบาทภารกิจ๕) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ที่สนใจ สนับสนุนข้อมูล องค์ความรู้และการ จัดการความรู้และการเรียนรู้ให้กับชุมชนต่างๆ ในมิติของหน่วยงานนั้น ๆ๖) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สนับสนุนการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องและร่วมสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในชุมชนนั้นๆ๗) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสนับสนุนกำลังใจด้วยการชื่นชมยกย่อง ให้รางวัลแก่ชุมชนที่ผ่าน เกณฑ์การประเมินเป็นชุมชนคุณธรรม๘) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่สนับสนุนทรัพยากร งบประมาณและเอื้อ อำนวยความสะดวกดำเนินงานของชุมชน๙) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสนับสนุนให้มีการจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน เน้นความดีที่อยากทำและปัญหาที่อยากแก้ให้กับทุกชุมชน๑๐) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่เป็นตัวชี้นำทิศทาง และแนวโน้มของการ พัฒนาชุมชนให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับและความก้าวหน้าของชุมชน รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้าน

บทบาทภารกิจ	การดำเนินการ
การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชนคุณธรรม	๑) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ ช่วยทำหน้าที่เป็นผู้นำข่าวสาร ข้อมูล ผลงาน จากชุมชนออกสู่สาธารณชน โดยผ่านสื่อมวลชน ๒) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่เป็นตัวกลางในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับชาวบ้านให้เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ๓) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์หรือปกป้องชุมชนหรือผลประโยชน์ให้กับชุมชน ๔) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ สร้างโลกทัศน์ของชาวบ้านให้กว้างขึ้นโดยไม่มีอคติต่อการเผยแพร่ข่าวสารของสื่อมวลชน ๕) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่เป็นตัวช่วยในการกรองข่าวที่จะนำเสนอต่อสื่อมวลชน
การติดตามประเมินผล	ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ ให้คำชี้แนะและช่วยเหลือในการติดตามประเมินผลสำเร็จของชุมชนในสังกัดของตน เพื่อทบทวน ปรับปรุงแผนของชุมชนใหม่ และร่วมจัดทำรายงานผลเสนอกระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงต้นสังกัด

๑๐.๒ บทบาทของชุมชน (บ้าน)

บทบาทภารกิจ	การดำเนินการ
การดำเนินการเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม	๑) ผู้นำชุมชนเป็นแกนนำ หรือผู้แนะนำ ชี้แนวทาง เป็นแบบอย่างในการดำเนินกิจกรรมโดยมีความเสียสละ มีจิตอาสา ๒) ส่งเสริมให้มีการรวมตัวเป็นประชาคม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกาศข้อตกลงร่วมกัน ๓) สมาชิกในชุมชนมีหน้าที่สนับสนุนให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ ส่งเสริมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการขับเคลื่อนชุมชนด้วยพลังบวร ๔) สมาชิกในชุมชนร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน ๕) สมาชิกในชุมชนดำเนินการตามแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนโดยกำหนดเป้าหมายความดีที่อยากทำและปัญหาที่อยากแก้ รวมทั้งส่งเสริมคุณธรรมใน ๓ มิติ คือ ศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรม ๖) ประกาศยกย่องคนทำดีและผู้มีคุณธรรม ๗) ผู้นำร่วมกับสมาชิกในชุมชนติดตามประเมินผลแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนและจัดทำรายงาน ๘) สมาชิกในชุมชนร่วมสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้คุณธรรมต้นแบบ

๑๐.๓ บทบาทของวัด/ศาสนสถาน

บทบาทภารกิจ	การดำเนินการ
การส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดชุมชนคุณธรรมในพื้นที่	๑) เป็นศูนย์รวมศรัทธาสรางชุมชนให้เข้มแข็ง ๒) เป็นแกนหลักริเริ่มส่งเสริมคุณธรรมในเชิงรุก เช่น ให้ลด ละเลิกอบายมุข ๓) เป็นผู้นำในการประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายในชุมชน รวมทั้งภาคประชารัฐในพื้นที่ให้มาร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมพัฒนาชุมชนให้มีคุณธรรม

๑๐.๔ บทบาทของโรงเรียน/ราชการ

บทบาท/ภารกิจ	การดำเนินการ
การสนับสนุนชุมชนคุณธรรมในพื้นที่	๑) ร่วมกับวัด/ศาสนสถานเปิดเวทีประชาคมร่วมจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน ๒) ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการให้คนในชุมชน เช่น เศรษฐกิจพอเพียง ประเพณี ๓) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมประเพณี ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชาวบ้าน ๔) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมของชุมชน โดยสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ จิตอาสา ประชาสัมพันธ์ ๕) ช่วยกำกับติดตามผลการดำเนินงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๑๐.๕ บทบาทของกระทรวงต่างๆ

บทบาท/ภารกิจ	การดำเนินงาน
ให้การสนับสนุนและร่วมขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมในพื้นที่กับหน่วยงานอื่น	๑) ให้การช่วยเหลือหรือเติมเต็มในกิจกรรมต่างๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานแก่ชุมชนคุณธรรมในพื้นที่
	๒) จัดทำ MOU กับหน่วยงานในระดับกระทรวงเพื่อเสริมหนุนให้การพัฒนาชุมชนคุณธรรมมีความเข้มแข็ง
	๓) แจกเวียนแนวข้อปฏิบัติในMOU ให้กับหน่วยงานในสังกัดที่อยู่ภูมิภาคทั่วประเทศเพื่อให้ดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวเพื่อให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน
	๔) นำโครงการ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมของหน่วยงานอื่นบรรจุลงในแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวงและให้การสนับสนุนตามบทบาทภารกิจ
เสริมสร้างชุมชนคุณธรรมในมิติของหน่วยงานตามบทบาทหน้าที่	๑) ให้มีการจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวงโดยบรรจุแผนพัฒนาชุมชนในมิติของหน่วยงานในพื้นที่อย่างหลากหลาย
	๒) กำหนดให้มีการพัฒนาชุมชนในมิติของหน่วยงานทุกปี เช่น พัฒนาชุมชนพอเพียง ซึ่งอาจเติมเต็มในมิติของศาสนาและวัฒนธรรมโดยเวียนแจ้งให้กระทรวงอื่นๆ ได้รับทราบเพื่อจะได้ร่วมเข้าไปส่งเสริมในมิติของกระทรวงนั้นๆ
	๓) สรุปผลการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนให้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติรับทราบเพื่อนำเสนอกรมต่อไป

อำเภอคุณธรรม

ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔)

๑. เป้าประสงค์ของการส่งเสริมอำเภอคุณธรรม

เพื่อพัฒนาให้อำเภอคุณธรรมเป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนคุณธรรมเชิงพื้นที่ของจังหวัดที่มีการส่งเสริมคุณธรรม เป็นเป้าหมายและมีความร่วมมือกันอย่างเป็นระบบของเครือข่ายภาครัฐ ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และสถาบันศาสนา สามารถส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน พัฒนาองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม ได้สอดคล้องกับภูมิสังคมของอำเภอ และปฏิบัติภารกิจอื่น ๆ ตามแนวทางขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้บรรลุเป้าหมายและนำไปสู่การขยายผล

๒. ความหมายและระดับของอำเภอคุณธรรม

๑) ความหมาย

อำเภอคุณธรรม คือ อำเภอที่มีกระบวนการสนับสนุน ส่งเสริมให้ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ฝ่ายศาสนา และทุกภาคส่วนของอำเภอ เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการในการพัฒนา ความดีงาม (Moral Projects) ในรูปแบบต่างๆ โดยมีหลักสำคัญในการทำงานร่วมกัน ที่เรียกว่า คุณธรรมร่วมหรือ อัตลักษณ์ (Moral Identity) ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วม และสมัครใจ รวมถึงการเปิดพื้นที่ในการเชื่อมโยงประสานงานจากทุกภาคส่วน ในการทำงานและขับเคลื่อนไปด้วยกัน

๒) ระดับของอำเภอคุณธรรม

อำเภอคุณธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ อำเภอส่งเสริมคุณธรรม คือ อำเภอที่มีการแสดงเจตนารมณ์จะพัฒนาให้เป็นอำเภอคุณธรรม โดยมีการกำหนดเป้าหมายร่วม ในการพัฒนาคุณธรรมระดับอำเภอ มีแผนการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในภาพรวมของอำเภอที่สอดคล้องกับนโยบายด้านคุณธรรมของจังหวัด และแนวทางแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด โดยเฉพาะการพัฒนาองค์กรและชุมชนคุณธรรม มีการประสานความร่วมมือของเครือข่ายภาครัฐ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน รวมทั้งสถาบันทางศาสนา มีการจัดกลไกผู้รับผิดชอบภารกิจต่าง ๆ และจัดโครงการ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งระดับเครือข่ายและระดับอำเภอ แต่ผลการดำเนินงานอาจยังไม่ปรากฏชัดเจน

ระดับที่ ๒ อำเภอคุณธรรม คือ อำเภอส่งเสริมคุณธรรม ที่มีกระบวนการพัฒนาคุณธรรมในชุมชนและองค์กรของเครือข่ายภาครัฐผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดระบบและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม และมีการบริหารจัดการให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายและแผนงานที่กำหนดไว้ เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของเครือข่ายภาครัฐ ส่งผลให้เกิดรูปธรรมต้นแบบองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรมที่หลากหลายและได้มาตรฐาน ครอบคลุมไปทั่วอำเภอ ประชาชนมีคุณธรรมเป็นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต มีการประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนการมีคุณธรรมมากขึ้น คนทำดีมากขึ้น ปัญหาเชิงคุณธรรมในระดับอำเภอลดลง และมีแนวโน้มการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดความยั่งยืนได้

ระดับที่ ๓ อำเภอกุณธรรมต้นแบบ คือ อำเภอกุณธรรมที่ดำเนินการประสบความสำเร็จ ทั้งในกระบวนการพัฒนา และผลของการพัฒนา ทำให้เกิดองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม ที่มีการดำเนินการ ได้มาตรฐานเชิงประจักษ์ ครอบคลุมทั่วทุกภาคส่วนทุกพื้นที่ ปัญหาสำคัญที่เกิดจากพฤติกรรมการขาดคุณธรรม ของคนในอำเภอลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน และพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรมของประชาชนในอำเภอ เพิ่มขึ้น มีองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอด และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับอำเภออื่น ๆ ได้

๓. หลักการส่งเสริมและพัฒนาอำเภอกุณธรรม

น้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักการ ดังนี้

๑) **ระเบิดจากข้างใน** ถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุด ต้องให้เกิดจากความตระหนักและมุ่งมั่นตั้งใจ มีเป้าหมายเดียวกันของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และเครือข่ายประชารัฐในจังหวัด หากทำโดยถูกบังคับ หรือทำตามนโยบายโดยไม่ตั้งใจจริง จะได้ผลน้อยหรือไม่ยั่งยืน

๒) **ทำแบบองค์รวม** ต้องทำพร้อมกันทั้งระบบ ทุกระบบของอำเภอ โดยให้สอดคล้องเรื่อง การส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนาองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรมไปควบคู่กับการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ ด้านคุณธรรมของจังหวัดที่ส่งต่อมายังระดับอำเภอ การบริหารจัดการของอำเภอและงานของเครือข่ายต่าง ๆ โดยไม่แยกออกมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมเดี่ยวที่ขาดความเชื่อมโยงกับระบบของอำเภอ

๓) **ทำตามหลักความจริง** ต้องทำจากสภาพตามจริงของแต่ละอำเภอ โดยมีการศึกษาข้อมูล ทั้งปัญหาและต้นทุนความดีภายในอำเภอให้ชัดเจน แล้วลงมือทำตามลำดับขั้น เริ่มแก้ปัญหาจากจุดเล็กก่อน ทำให้ง่ายไม่ต้องยึดกับตำราหรือวิชาการมากเกินไป การเรียนรู้จากที่อื่นเป็นเพียงแนวทางมาปรับใช้ให้ เหมาะสมกับอำเภอของตนเอง

๔) **การมีส่วนร่วม** ต้องจัดระบบให้เครือข่าย องค์กร และผู้มีส่วนได้เสียเป็นพลังร่วมของการ พัฒนา มีโอกาส บทบาท และความรับผิดชอบในการร่วมกันพัฒนาอำเภอกุณธรรมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การ วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย ดำเนินการ และรับผิดชอบต่อความสำเร็จ เป็นภาพรวมกันเข้าไม่ผลักออก

๕) **ความพอดี** ต้องทำให้เกิดความพอดีระหว่างการส่งเสริมให้เครือข่ายต่างๆ พัฒนางค์กร คุณธรรม ชุมชนคุณธรรม ตามหลักการระเบิดจากข้างใน และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละเครือข่ายกับการที่ ต้องขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับทิศทางและเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชาติ หากให้ความสำคัญด้านใด มากไปอาจไม่สำเร็จหรือไม่ยั่งยืน

๔. กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาอำเภอกุณธรรม

เป็นแนวคิดที่ได้จากการบรรยายของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินการ หน่วยงานคุณธรรมมาประยุกต์เข้ากับการขับเคลื่อนในการ ดำเนินการอำเภอกุณธรรม โดยสรุปเป็นแนวทางในการดำเนินการอำเภอกุณธรรม เป็น “ ๖ ป ” ๖ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ปลุก ผู้บริหารระดับสูง นำนโยบายนายอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการ ภาคประชาคม ภาคธุรกิจรวมถึงฝ่ายศาสนา ร่วมกันดำเนินการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการในการขับเคลื่อนอำเภอคุณธรรม และประกาศหรือดำเนินการให้เป็นนโยบายหลักของอำเภอ รวมถึงการปลุกให้ทุกภาคส่วน มีการตื่นตัว เรียนรู้ และทำความเข้าใจร่วมกัน ผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การประชุม การจัดสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (work shop) และการศึกษาดูงาน เป็นต้น

๒) ประมวล ร่วมกันแสวงหาพฤติกรรมของคนในอำเภอจากการสอบถามไปยังกลุ่มต่าง ๆ ให้ครอบคลุมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่อยากให้คนในอำเภอมีพฤติกรรมดังกล่าว และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่ไม่ต้องการให้คนอำเภอเป็น เพื่อจะนำมากำหนดเป็นพฤติกรรมหลัก ให้คนในอำเภอประพฤติปฏิบัติตาม “อัตลักษณ์” ที่ยึดมั่น

๓) เปลี่ยน เปลี่ยนพฤติกรรมพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ในข้อสองเป็นอัตลักษณ์ หรือหลักคุณธรรม ที่จะเป็นพื้นฐานในการทำงานร่วมกันในสังคมต่อไป เป้าหมายของอัตลักษณ์ต้องการให้คนมีคุณธรรม โดยการตระหนักถึงคุณธรรมที่จะช่วยให้คนหรือองค์กรเกิดความสุข เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมยึดเหนี่ยวแล้วก็จะต้องปฏิบัติและมีพฤติกรรมอะไรที่ควรกระทำสะท้อนตัวตนออกไป มีความเข้าใจตรงกันยอมรับเป็นพฤติกรรมบ่งชี้ร่วมกัน

๔) แปลง แปลงคุณธรรม หรืออัตลักษณ์ด้านคุณธรรม เป็นพฤติกรรมบ่งชี้ หรือ พฤติกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดในอำเภอและหน่วยงาน หรือมีการรวมกลุ่มระหว่างหน่วยงานร่วมจัดทำโครงการคุณธรรม (Moral Projects) จากแนวคิด “ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” ซึ่งจะได้เป็นประเด็นปัญหาพร้อมกันในการแก้ปัญหาพร้อมกัน

๕) ประกาศ มีการประกาศ และปฏิญาณในสิ่งที่ได้จัดทำร่วมกัน ในการขับเคลื่อนอำเภอคุณธรรม โดยทุกฝ่ายเข้าร่วม รวมถึงการจัด “ตลาดนัดความดี” ซึ่งเป็นเวทีชื่นชม แลกเปลี่ยน เรียนรู้ เชื่อมโยง ให้เห็นถึงโครงการคุณธรรมที่แต่ละฝ่ายได้ร่วมมือ ดำเนินการ รวมถึงการมีกิจกรรมเรื่องเล่าความดีที่สอดคล้องกันกับอัตลักษณ์ของอำเภอ

๖) ประเมินผล จากการติดตามผลของโครงการคุณธรรมในประเด็นต่างๆ การดำเนินการถึงพฤติกรรมบ่งชี้ที่ได้ประกาศ จากความสุขของประชาชน จากความพึงพอใจของประชาชน จากความสำเร็จในการแก้ปัญหาต่างๆ ผ่านทางการดำเนินร่วมกันจากคณะกรรมการขับเคลื่อนอำเภอคุณธรรมได้มาจากทุกภาคส่วนดังได้กล่าวมาแล้ว

๕. คุณธรรมที่ควรส่งเสริมในอำเภอคุณธรรม

การส่งเสริมคุณธรรมให้เกิดผลที่ดีต้องเลือกประเด็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของคนในจังหวัด อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยทำโพลและประเมินวิเคราะห์สถานการณ์คุณธรรมจากประชาชนและผู้เกี่ยวข้องแล้ว คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้เลือกคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เป็นคุณธรรมสำคัญที่จะรณรงค์ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงต้นของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

พอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุมีผลใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณพอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาทสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

วินัย หมายถึง การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจรรยาบรรณจรรยาบรรณและเคารพต่อกฎหมาย

สุจริต หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้องความเป็นธรรมทั้งปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

จิตอาสา หมายถึง การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีใช้หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศชาติโดยมิได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคมทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

ทั้งนี้ คุณธรรมแต่ละด้านจะเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมด้านอื่นๆ การส่งเสริมคุณธรรมทั้งสี่ด้านนี้ จึงไม่เป็นการบังคับ จังหวัดควรเลือกส่งเสริมคุณธรรมใดที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของอำเภอ และควรสอดคล้องกับนโยบาย/ยุทธศาสตร์ด้านคุณธรรมของจังหวัด

๖. เกณฑ์ประเมินอำเภอคุณธรรม

๑) การประเมินการพัฒนาอำเภอคุณธรรม มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการสร้างเกณฑ์กลางที่ใช้เป็นเครื่องมือในแต่ละอำเภอ เพื่อให้เกิดการสอบทานและพัฒนาประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้น และเป็นเครื่องมือกลางในการประมวลภาพรวมของกระบวนการและผลของการพัฒนาจังหวัดคุณธรรมทั่วประเทศ นอกจากเกณฑ์ประเมินกลาง แต่ละอำเภออาจเพิ่มเติมประเด็นที่อำเภอเห็นว่าเหมาะสมได้

ทั้งนี้การประเมินการพัฒนาอำเภอคุณธรรมมีความละเอียดอ่อน ต้องใช้ไปทางบวกที่ไม่ทำให้จังหวัดรู้สึกว่ามีเครื่องมือช่วยมากกว่าถูกกดดันจากการประเมินและเปรียบเทียบผลระหว่างกัน ซึ่งต้องเข้าใจบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละอำเภอ

๒) ระดับการประเมินอำเภอคุณธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ

ระดับที่ ๑ อำเภอส่งเสริมคุณธรรม

ระดับที่ ๒ อำเภอคุณธรรม

ระดับที่ ๓ อำเภอคุณธรรมต้นแบบ

๓) ประเด็นการประเมินอำเภอคุณธรรม ประกอบด้วย

- การประเมินกระบวนการพัฒนาอำเภอคุณธรรม เป็นการประเมินกระบวนการ และการทำกิจกรรมที่สำคัญเพื่อให้เกิดพัฒนาเป็นอำเภอคุณธรรม
- การประเมินผลลัพธ์หรือความสำเร็จจากการพัฒนาอำเภอคุณธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้น

๗. ตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินอำเภอคุณธรรม

การวัดระดับอำเภอคุณธรรมเป็นกระบวนการสำคัญ ที่เน้นการแปลงนโยบายและยุทธศาสตร์ การส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดสู่การปฏิบัติในทุกภาคส่วนในระดับอำเภอด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเป็นการวัดเทียบกับตนเองก่อนและหลังดำเนินงานตามกระบวนการส่งเสริมอำเภอคุณธรรม ได้ในระยะเวลาหนึ่ง แล้วควรมีการประเมินตามเกณฑ์คุณธรรมเป้าหมายที่จังหวัดกำหนดไว้ เพื่อแก้ไข ปรับปรุง พัฒนายกระดับสู่การเป็นจังหวัดต้นแบบการส่งเสริมคุณธรรมได้ในที่สุด เพื่อนำไปสู่การขยายผลการขับเคลื่อนไปยังอำเภอคุณธรรมอื่น ๆ ต่อไป โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินอำเภอคุณธรรมในระดับต่าง ๆ ดังนี้

การประเมินอำเภอคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
ประเมินระดับที่ ๑ (ข้อ ๑-๓) อำเภอส่งเสริมคุณธรรม				
๑) อำเภอมีการประกาศข้อตกลงร่วมกัน (เจตนารมณ์/ธรรมนูญ/ปฏิญญา) ระหว่างอำเภอกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กรเครือข่ายประชา รัฐในพื้นที่อำเภอ ที่จะพัฒนาเป็นอำเภอส่งเสริมคุณธรรม	จำนวนหน่วยงาน/ ส่วนราชการระดับอำเภอ องค์กร เครือข่ายประชา รัฐ ในอำเภอ ๕๐% ขึ้นไป ร่วมประกาศข้อตกลง โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร	จำนวนหน่วยงาน/ ส่วนราชการระดับองค์กร เครือข่ายประชา รัฐ ในอำเภอ ๒๐-๔๙% ร่วมประกาศข้อตกลง โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร	ต่ำกว่า ๒๐% หรือไม่มี การปฏิบัติ	
๒) อำเภอมีการกำหนดคุณธรรม เป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ร่วมกัน ในอำเภอ และมีการจัดทำ แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม ของอำเภอ ที่สอดคล้องกับนโยบาย ด้านคุณธรรมของจังหวัด	- จำนวนหน่วยงาน/ ส่วนราชการระดับอำเภอ องค์กร เครือข่ายประชา รัฐ ในอำเภอ ๕๐% ขึ้นไป ร่วม กำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” และ ร่วมจัดทำแผนส่งเสริม คุณธรรมระดับอำเภอ เพื่อ แก้ไขประเด็นปัญหาของ อำเภอครอบคลุมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา - แผนการขับเคลื่อนคุณธรรม ของอำเภอมีความสอดคล้อง กับนโยบาย ด้านคุณธรรม ของจังหวัด	จำนวนหน่วยงาน/ ส่วนราชการระดับ อำเภอ องค์กร เครือข่าย ประชา รัฐ ในอำเภอ ๒๐-๔๕% ขึ้นไป ร่วมกำหนดคุณธรรม เป้าหมาย “ปัญหา ที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” และ ร่วมจัดทำแผน ส่งเสริมคุณธรรมระดับ อำเภอ เพื่อแก้ไข ประเด็นปัญหาของ อำเภอครอบคลุม คุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	ต่ำกว่า ๒๐% หรือไม่มี การปฏิบัติ	

การประเมินอำเภอคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
๓) อำเภอมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชารัฐและสอดคล้องกับนโยบายจังหวัด	มีการมอบหมาย แต่งตั้ง คณะกรรมการ/คณะทำงาน ในระดับอำเภอเพื่อรับผิดชอบหรือดำเนินงาน/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรม ตามแผน ส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ เป็นลายลักษณ์อักษร ที่มีองค์ประกอบครบ ทุกภาคส่วนตาม (ประชารัฐ)	มีการมอบหมาย แต่งตั้ง คณะกรรมการ/คณะทำงาน ในระดับอำเภอเพื่อ รับผิดชอบหรือดำเนินงาน/ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ตามแผนส่งเสริมคุณธรรม ของอำเภอเป็นลายลักษณ์อักษร ที่มีองค์ประกอบไม่ครอบคลุม ภาคส่วนตาม (ประชารัฐ)	ไม่มีการ ปฏิบัติ	
ประเมินระดับที่ ๒ (ข้อ ๔-๖) อำเภอคุณธรรม				
๔) มีการดำเนินงาน/กิจกรรมตาม คุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่ยากแก้” และ “ความดีที่ยากทำ” ของอำเภอ จนเกิดผลสำเร็จในการดำเนินงาน ตามตัวชี้วัดของแผนส่งเสริมคุณธรรม ที่กำหนดไว้เพิ่มขึ้น	บรรลุผลตามตัวชี้วัดของแผน ส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้ ไม่น้อยกว่า ๕๐% เช่น จำนวนชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม และเครือข่าย ประชารัฐ ที่เข้าร่วมขับเคลื่อน ในระดับอำเภอ ไม่น้อยกว่า ๕๐% ปัญหาที่ถูกกำหนด เป็นเป้าหมาย มีสถิติลดลง หรือหมดไป ฯลฯ	บรรลุผลตามตัวชี้วัดของ แผนส่งเสริมคุณธรรม ที่กำหนดไว้ ๒๐-๔๙%	น้อยกว่า ๒๐ % หรือไม่มี การปฏิบัติ	
๕) แผนการส่งเสริมอำเภอคุณธรรมได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของ ยุทธศาสตร์จังหวัด และเกิดการ บูรณาการการทำงานจากทุกภาค ส่วนตามกลไกประชารัฐ	- แผนการส่งเสริมอำเภอ คุณธรรมได้รับการบรรจุ เป็นส่วนหนึ่งของ ยุทธศาสตร์จังหวัด และสามารถผลักดันจนได้ รับการจัดสรรงบประมาณ จังหวัด/อำเภอ/จาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน การดำเนินงานตามแผน	- แผนการส่งเสริมอำเภอ คุณธรรมได้รับการบรรจุเป็น ส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ จังหวัด - ไม่ได้รับการจั ดสรร งบประมาณจากจังหวัด/ อำเภอ/จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ตามแผน	ไม่มีการ ปฏิบัติ	
๖) อำเภอมีการประกาศยกย่อง เชิดชู ผู้ทำความดีหรือบุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมมากขึ้น	มีกิจกรรมประกาศยกย่อง เชิดชูผู้ทำความดี และบุคคล ผู้มีคุณธรรม องค์กร ชุมชน คุณธรรม ครบทุกมิติของเป้าหมาย คุณธรรมในระดับอำเภอ	มีกิจกรรมประกาศยก ย่องเชิดชูบุคคล/องค์กร/ ชุมชนคุณธรรมเพียง ส่วนใดส่วนหนึ่ง	ไม่มีการ ปฏิบัติ	

การประเมินอำเภอคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
ประเมินระดับที่ ๓ (ข้อ ๗-๙) อำเภอคุณธรรมต้นแบบ				
๗) ผลสำเร็จการดำเนินงานของอำเภอคุณธรรมตาม “ปัญหาที่ยากแก้” และ “ความดีที่ยากทำ” ครอบคลุม ๔ คุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา อย่างชัดเจนเพิ่มมากขึ้น	มีผลสำเร็จจากการดำเนินงาน/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรม ในระดับอำเภอตาม ตัวชี้วัดที่กำหนดในแผน ส่งเสริมคุณธรรมของ อำเภอไม่น้อยกว่า ๘๐%	มีผลสำเร็จจากการดำเนินงาน/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรม ในระดับอำเภอ ตาม ตัวชี้วัดที่กำหนดในแผน ส่งเสริมคุณธรรมของ อำเภอไม่น้อยกว่า ๕๐%	น้อยกว่า ๕๐% หรือไม่มี การปฏิบัติ	
๘) อำเภอมีการกำหนดกิจกรรม/ ประเด็นคุณธรรมเป้าหมายเพิ่มเติม มากขึ้น ในมิติการนำหลักศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำเนินการที่ นอกเหนือจากตัวชี้วัดคุณธรรม เป้าหมายเดิม “ปัญหาที่ยากแก้” และ “ความดีที่ยากทำ” ที่กำหนด (พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา)	สามารถนำประเด็นการ ส่งเสริมคุณธรรม ใน ๒ มิติ คือ ๑) การนำหลัก ศาสนา และ ๒) หลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาดำเนินการครบทั้ง ๒ มิติ อย่างเป็นรูปธรรมเพิ่มเติม นอกเหนือจากตัวชี้วัดตาม แผนส่งเสริมคุณธรรมเดิม ที่อำเภอกำหนด	สามารถนำประเด็นการ ส่งเสริมคุณธรรมใน ๒ มิติ คือ ๑) การนำหลักศาสนา และ ๒) หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง มา ดำเนินการได้เพียงมิติใด มิติหนึ่ง ที่นอกเหนือจาก ตัวชี้วัดตามแผนส่งเสริม คุณธรรมเดิมที่อำเภอ กำหนด	ไม่มีการ ปฏิบัติ	
๙) อำเภอมีองค์ความรู้ จาก กระบวนการพัฒนาอำเภอคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม และองค์กรคุณธรรม ในพื้นที่ของอำเภอที่ได้รับการพัฒนา มีผู้ที่สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอด ความรู้ และมีความพร้อมในการเป็น แหล่งเรียนรู้จาก อำเภออื่น ๆ ได้	- มีองค์ความรู้จากการ ดำเนินงานอำเภอ คุณธรรมทั้งในภาพรวม ของอำเภอและองค์ความรู้ การขับเคลื่อนชุมชน องค์กรคุณธรรม - สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ และมีวิทยากรถ่ายทอด ขยายผลไปสู่อำเภออื่นได้	-มีองค์ความรู้จากการ ดำเนินงานอำเภอ คุณธรรมเฉพาะบาง กิจกรรม	- มีการ ดำเนินงาน แต่ไม่มีการ ถอดองค์ ความรู้ เพื่อ เผยแพร่ ขยายผล	

เกณฑ์การประเมินผลคะแนนและระดับ ดังนี้

- ระดับที่ ๑ อำเภอส่งเสริมคุณธรรม เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อ (ระดับที่ ๑) คะแนนรวม ไม่น้อยกว่า ๓ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๑)
- ระดับที่ ๒ อำเภอคุณธรรม เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อในระดับที่ ๑ และระดับ ที่ ๒ คะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๖ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๒)
- ระดับที่ ๓ อำเภอคุณธรรมต้นแบบ เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อในระดับที่ ๑ ระดับที่ ๒ และระดับที่ ๓ คะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๙ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๓)

จังหวัดคุณธรรม

ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔)

๑. วัตถุประสงค์การส่งเสริมจังหวัดคุณธรรม

เพื่อพัฒนาให้เกิดจังหวัดต้นแบบที่มีการขับเคลื่อนคุณธรรม เป็นเป้าหมายและมีความร่วมมือกัน อย่างเป็นระบบของเครือข่ายประชารัฐ ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชนและ สถาบันศาสนา สามารถส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน พัฒนาองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม ได้สอดคล้อง กับภูมิสังคมของจังหวัด และปฏิบัติการกิจอื่นๆ ตามแนวทางขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้บรรลุเป้าหมายและนำไปสู่การขยายผล

๒. ความหมายและระดับของจังหวัดคุณธรรม

๑) ความหมาย

จังหวัดคุณธรรม คือ จังหวัดที่ผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้แทนเครือข่ายประชารัฐ แสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในองค์กรของเครือข่ายประชารัฐ ชุมชน และประชาชนให้เป็นองค์กร คุณธรรม ชุมชนคุณธรรม ส่งผลให้ประชาชนมีคุณธรรมเป็นฐานในการดำเนินชีวิตและการประพฤติปฏิบัติ ที่สะท้อนการมีคุณธรรมมากขึ้น อยู่ร่วมกันเป็นสังคมสันติสุข

๒) ระดับของจังหวัดคุณธรรม

จังหวัดคุณธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม คือ จังหวัดที่แสดงเจตนารมณ์จะพัฒนาให้เป็นจังหวัด คุณธรรม โดยมีการกำหนดเป้าหมายร่วม ในการพัฒนาคุณธรรมระดับจังหวัด มีแผนการดำเนินการส่งเสริม คุณธรรมในภาพรวมของจังหวัด ตามแนวทางแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาองค์กรและ ชุมชนคุณธรรม มีการประสานความร่วมมือของเครือข่ายประชารัฐ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน รวมทั้งสถาบันทางศาสนา มีการจัดกลไกผู้รับผิดชอบภารกิจต่างๆ และจัดโครงการ กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมทั้งระดับเครือข่ายและระดับจังหวัด แต่ผลการดำเนินงานอาจยังไม่ปรากฏชัดเจน

ระดับที่ ๒ จังหวัดคุณธรรม คือ จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม ที่มีกระบวนการพัฒนาคุณธรรมใน ชุมชนและองค์กรของเครือข่ายประชารัฐผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย มีการจัดระบบและสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม และมีการบริหารจัดการให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายและแผนงานที่กำหนดไว้ เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของเครือข่ายประชารัฐ ส่งผลให้เกิดรูปธรรมต้นแบบองค์กรคุณธรรม ชุมชน คุณธรรมที่หลากหลายและได้มาตรฐาน ครอบคลุมไปทั่วจังหวัด ประชาชนมีคุณธรรมเป็นฐานสำคัญ ในการ ดำเนินชีวิต มีการประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนการมีคุณธรรมมากขึ้น คนทำดีมากขึ้น ปัญหาเชิงคุณธรรมลดลง และมีแนวโน้มการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดความยั่งยืนได้

ระดับที่ ๓ จังหวัดคุณธรรมต้นแบบ คือ จังหวัดคุณธรรมที่ดำเนินการประสบความสำเร็จทั้ง ในกระบวนการพัฒนา และผลของการพัฒนา ทำให้เกิด อำเภอคุณธรรม องค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม ที่มี การดำเนินการได้มาตรฐานเชิงประจักษ์ ครอบคลุมทั่วทุกภาคส่วนทุกพื้นที่ ปัญหาสำคัญที่เกิดจากพฤติกรรม การขาดคุณธรรมของคนในจังหวัดลดลงอย่างประจักษ์ และพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรมของประชาชนใน จังหวัดเพิ่มมากขึ้น มีองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอด และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับจังหวัดอื่นๆ ได้

๓. หลักการส่งเสริมและพัฒนาจังหวัดคุณธรรม

น้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักการ ดังนี้

๑) **ระเบิดจากข้างใน** ถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุด ต้องให้เกิดจากความตระหนักรู้และมุ่งมั่นตั้งใจ มีเป้าหมายเดียวกันของผู้ว่าราชการจังหวัด และเครือข่ายประชารัฐในจังหวัด หากทำโดยถูกบังคับหรือทำตามนโยบายโดยไม่ตั้งใจจริง จะได้ผลน้อยหรือไม่ยั่งยืน

๒) **ทำแบบองค์รวม** ต้องทำพร้อมกันทั้งระบบ ทุกระบบของจังหวัด ลงสู่ระดับอำเภอ โดยให้สอดแทรกเรื่องการส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนาองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรมไปควบคู่กับการพัฒนาตามยุทธศาสตร์จังหวัด การบริหารจัดการของจังหวัด และงานของเครือข่ายต่างๆ โดยไม่แยกออกมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมเดี่ยวที่ขาดความเชื่อมโยงกับระบบของจังหวัด

๓) **ทำตามหลักความจริง** ต้องทำจากสภาพตามจริงของแต่ละจังหวัด โดยมีการศึกษาข้อมูลทั้งปัญหาและต้นทุนความดีภายในจังหวัดให้ชัดเจน แล้วลงมือทำตามลำดับขั้น เริ่มแก้ปัญหาจากจุดเล็กก่อน ทำใ้หายใจไม่ต้องยึดกับตำราหรือวิชาการมากเกินไป การเรียนรู้จากที่อื่นเป็นเพียงแนวทางมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับจังหวัดของตนเอง

๔) **การมีส่วนร่วม** ต้องจัดระบบให้เครือข่าย องค์กร และผู้มีส่วนได้เสียเป็นพลังร่วมของการพัฒนา มีโอกาส บทบาท และความรับผิดชอบในการร่วมกันพัฒนาจังหวัดคุณธรรมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย ดำเนินการ และรับผิดชอบต่อความสำเร็จ เป็นภาพรวมกันเข้าไม่ผล็ออก

๕) **ความพอดี** ต้องทำให้เกิดความพอดีระหว่างการส่งเสริมให้เครือข่ายต่างๆ พัฒนาองค์กรคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม ตามหลักการระเบิดจากข้างใน และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละเครือข่ายกับการที่ต้องขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับทิศทางและเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชาติ หากให้ความสำคัญด้านใดมากเกินไปอาจไม่สำเร็จหรือไม่ยั่งยืน

๔. กระบวนการส่งเสริมพัฒนาจังหวัดคุณธรรม

แบ่งเป็น ๙ ขั้นตอน ดังนี้

๑) **รวมกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง** : โดยการประสานแกนนำจากเครือข่ายประชารัฐที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบและเชื่อมั่นว่าคุณธรรมความดีจะเป็นฐานสำคัญของการพัฒนา เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำงานจริง หรือมีความมุ่งมั่นอยากสร้างสังคมคุณธรรม ซึ่งอาจเป็นประชาชน ประชาสังคม ผู้นำศาสนา ภาคเอกชน และข้าราชการก็ได้ โดยไม่ติดยึดกับตำแหน่งเพียงอย่างเดียว เชิญชวนคนเหล่านี้มาริเริ่ม ร่วมมือ และขยายวงออกไป

๒) **ค้นหาความจริงของพื้นที่** : ร่วมกันประเมินสถานการณ์ของจังหวัดเกี่ยวกับปัญหาด้านคุณธรรม ธรรมชาติของคนและองค์กร ค้นหาคุณค่า หรือต้นทุนที่จะแก้ปัญหา และพัฒนาคุณธรรมความดี ทั้งระดับบุคคล ระดับหน่วยงานองค์กร รวมถึงค้นหาตัวอย่าง ต้นแบบของความสำเร็จเพื่อนำมายกระดับต่อยอดขยายผล

๓) **เชื่อมโยงประสานพลัง** : สร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือขององค์กรและเครือข่ายคุณธรรมความดีทุกระดับ ทุกประเภทของเครือข่ายภาครัฐ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขยายเครือข่ายให้ครอบคลุมมากที่สุด และสร้างสัญลักษณ์ที่แสดงตัวตนและพลังของขบวนการเครือข่ายคุณธรรม เช่น ธงคุณธรรม เป็นต้น

๔) **พัฒนากลไกการขับเคลื่อน ประชา+รัฐ** : ตั้งคณะทำงานที่เป็นกลไกที่มาจากบุคคลหน่วยงานองค์กรที่หลากหลาย ยึดหยุ่นคล่องตัว เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทของแต่ละจังหวัด โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม ประสิทธิภาพ และความสุขในการทำงานร่วมกัน กลไกการทำงานอาจแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเป็นกลุ่มประสานงานที่เหมาะสมก็ได้ และอาจมีการเปลี่ยนแปลงกลไกการทำงานเป็นช่วง ๆ ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการประเมินร่วมกัน

๕) **สร้างเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงร่วมกันในจังหวัด** : บูรณาการ ยกระดับจากงานของแต่ละองค์กรเครือข่ายที่ทำอยู่แล้วสู่การสร้างเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน คือ การสร้างสังคมคุณธรรมในระดับจังหวัด โดยจัดกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมกำหนดรูปแบบกลาง ให้ได้เป้าหมาย ปัญหาที่ยากแก้ ความดีที่ยากทำ แผนงาน กิจกรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จร่วมกัน

๖) **ปฏิบัติการตามแผน** : ลงมือปฏิบัติ ตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม ที่ได้วางแผนร่วมกัน โดยเน้นการมีองค์การคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม การรณรงค์คุณธรรมแก่ประชาชน ซึ่งหัวใจสำคัญอยู่ที่ต้องมุ่งไปสู่ผลลัพธ์ที่คนมีความประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนการมีคุณธรรมเพิ่มขึ้น กิจกรรมเป็นเพียงเครื่องมือ บางครั้งการดำเนินกิจกรรมอาจได้ผลน้อย แต่ผู้เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้คุณธรรมก็จะนำไปสู่การปรับปรุงการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพของงานในอนาคตต่อไป การปฏิบัติงานนั้นหมายรวมถึงในเครือข่าย และงานร่วมของจังหวัดคุณธรรม

๗) **พัฒนาเพื่อความมั่นคง ยั่งยืน** : การทำงานต้องยกระดับงานให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ตรวจสอบว่า ผลที่เกิดขึ้นนำไปสู่การสร้างสังคมคุณธรรมในจังหวัดได้มากน้อยเพียงใด จะมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น เร็วขึ้นอย่างไร เมื่อทำได้ดีแล้วต้องขยายผลการดำเนินงานโดยการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้น จัดทำสื่อรณรงค์เผยแพร่

๘) **สร้างข่าย ขยายผล** : เป็นการยกระดับการทำงานเครือข่ายสู่ระดับจังหวัด เป็นการรวมพลังขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมระดับประเทศ โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมร่วม และยกระดับสิ่งที่ได้ค้นพบไปสู่นโยบายสาธารณะ เพื่อให้สังคมเกิดการตื่นตัว และการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

๙) **การประเมินผลลัพธ์ผลกระทบ** ต้องมีระบบและกลไกการประเมินเพื่อให้เห็นผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเป็นระยะทั้งการประเมินตนเองและจากองค์กรภายนอก รวมถึงเปิดเผยผลการประเมินแก่ผู้เกี่ยวข้อง

๕. คุณธรรมที่ควรส่งเสริมในองค์กรคุณธรรม

การส่งเสริมคุณธรรมให้เกิดผลที่ดีต้องเลือกประเด็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในจังหวัด อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยทำโพลและประเมินวิเคราะห์สถานการณ์คุณธรรมจากประชาชนและผู้เกี่ยวข้องแล้ว คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้เลือกคุณธรรมพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เป็นคุณธรรมสำคัญที่จะรณรงค์ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงต้นของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

พอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุมีผลใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณพอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาทสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

วินัย หมายถึง การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจรรยาบรรณและเคารพต่อกฎหมาย

สุจริต หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้องความเป็นธรรมทั้งปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

จิตอาสา หมายถึง การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีใช้หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศชาติโดยมิได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคมทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

ทั้งนี้ คุณธรรมแต่ละด้านจะเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมด้านอื่นๆ การส่งเสริมคุณธรรมทั้งสี่ด้านนี้ จึงไม่เป็นการบังคับ จังหวัดควรเลือกส่งเสริมคุณธรรมใดที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของจังหวัด

๖. เกณฑ์การคัดเลือกจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม (ขยายผล)

จังหวัดคุณธรรมเป็นอย่างไร :

จังหวัดคุณธรรมคือจังหวัดที่ประชาชน องค์กร หน่วยงาน เครือข่ายที่ทำงานส่งเสริมคุณธรรม ความดีต่าง ๆ ที่มีอยู่ มีความตื่นตัว กระตือรือร้น ที่จะพัฒนาการทำงานด้านคุณธรรมของตนให้ดีขึ้นมากขึ้น เปรียบเสมือนการ “สร้างบ้าน” แต่ละหลังให้เข้มแข็งพร้อมกับการเชื่อมโยงประสานพลังกับองค์กรเครือข่ายอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น เครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม เชื่อมโยงงานกับ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โรงพยาบาลคุณธรรม เป็นต้น และมีกระบวนการยกระดับการทำงานระหว่างเครือข่ายมาสู่ความร่วมมือที่มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน คือ การขับเคลื่อน “จังหวัดคุณธรรม” ตามบริบทที่เหมาะสมกับจังหวัดของตนเอง เปรียบเสมือนการ “แปงเมือง” ให้มันคงยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาจังหวัดคุณธรรม ในฐานะเป็นจังหวัดคุณธรรมนำร่อง เป็นการพัฒนาต้นแบบ (Prototype) ด้วยรูปแบบการเพิ่มคนดี เครือข่ายดี องค์กรดี ชุมชนดี ให้กับบ้านเมือง ที่เรียบง่าย ไม่ต้องอบรมชี้แจงมาก เน้น ททท (ทำทันที) ด้วยความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคม โดยผสมผสานกับกระบวนการทำแผนของส่วนราชการ (การบริหารแผนยุทธศาสตร์คุณธรรม ๔.๐) แนวคิดนี้ ไม่ได้มุ่งทำให้เป็นจังหวัดที่ไม่มีปัญหาเรื่องคุณธรรม ซึ่งถ้าหากทำได้ดียิ่งๆขึ้นไป ปัญหาทางด้านสังคม ที่เกิดจากฐานคุณธรรม ความดี ก็จะลดลง และเพิ่มในด้านคนดี องค์กรดี ชุมชนดีมากขึ้นได้ด้วย

๗. เกณฑ์ประเมินจังหวัดคุณธรรม

๑) การประเมินการพัฒนาจังหวัดคุณธรรม มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการสร้างเกณฑ์กลางที่ใช้เป็นเครื่องมือในแต่ละจังหวัด เพื่อให้เกิดการสอบทานและพัฒนาประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้น และเป็นเครื่องมือกลางในการประมวลภาพรวมของกระบวนการและผลของการพัฒนาจังหวัดคุณธรรมทั่วประเทศ นอกจากนี้เกณฑ์ประเมินกลาง แต่ละจังหวัดอาจเพิ่มเติมประเด็นที่จังหวัดเห็นว่าเหมาะสมได้

ทั้งนี้การประเมินการพัฒนาจังหวัดคุณธรรมมีความละเอียดอ่อน ต้องใช้ไปทางบวกที่ไม่ทำให้จังหวัดรู้สึกว่ามีเครื่องมือช่วยมากกว่าถูกกดดันจากการประเมินและเปรียบเทียบผลระหว่างกัน ซึ่งต้องเข้าใจบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละจังหวัด

๒) ระดับการประเมินจังหวัดคุณธรรม แบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ

ระดับที่ ๑ จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม

ระดับที่ ๒ จังหวัดคุณธรรม

ระดับที่ ๓ จังหวัดคุณธรรมต้นแบบ

๓) ประเด็นการประเมินจังหวัดคุณธรรม ประกอบด้วย

- การประเมินกระบวนการพัฒนาจังหวัดคุณธรรม เป็นการประเมินกระบวนการ และการทำกิจกรรมที่สำคัญเพื่อให้เกิดพัฒนาเป็นจังหวัดคุณธรรม
- การประเมินผลลัพธ์หรือความสำเร็จจากการพัฒนาจังหวัดคุณธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้น

๘. ตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินจังหวัดคุณธรรม

การวัดระดับจังหวัดคุณธรรมเป็นกระบวนการสำคัญ ที่เน้นการกระบวนการแปลงนโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดสู่การปฏิบัติในทุกภาคส่วนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเป็นการวัดเทียบกับตนเองก่อนและหลังดำเนินงานตามกระบวนการส่งเสริมจังหวัดคุณธรรม ได้ในระยะหนึ่งแล้วควรมีการประเมินตามเกณฑ์คุณธรรมเป้าหมายที่จังหวัดกำหนดไว้ เพื่อแก้ไข ปรับปรุง พัฒนายกระดับสู่การเป็นจังหวัดต้นแบบการส่งเสริมคุณธรรมได้ในที่สุด เพื่อนำไปสู่การขยายผลการขับเคลื่อนไปยังจังหวัดคุณธรรมอื่นๆ ต่อไป โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินจังหวัดคุณธรรมในระดับต่างๆ ดังนี้

การประเมินจังหวัดคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
การประเมินระดับที่ ๑ จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม				
๑) จังหวัดมีการประกาศข้อตกลง (เจตนารมณ์/ธรรมนูญ/ปฏิญญา) โดยผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้แทนเครือข่ายประชาชาติว่าจะพัฒนาเป็นจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม	จำนวนส่วนราชการ หน่วยงาน ในสังกัดจังหวัดจากทุกภาคส่วน ไม่น้อยกว่า ๕๐% ที่ร่วมประกาศข้อตกลงจะขับเคลื่อนจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร	จำนวนส่วนราชการ หน่วยงาน ในสังกัดจังหวัดจากทุกภาคส่วน ๒๐-๔๙% ที่ร่วมประกาศข้อตกลงจะขับเคลื่อนจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร	มีการประกาศข้อตกลงร่วมกันของทุกภาคส่วน โดยไม่มีลายลักษณ์อักษร	

การประเมินจังหวัดคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
๒) จังหวัดมีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายของจังหวัด “ปัญหาที่ยากแค้น” และ “ความดีที่ยากทำ” และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด	- มีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่ยากแค้น” และ “ความดีที่ยากทำ” เพื่อแก้ไขปัญหาของจังหวัด - มีแผนการขับเคลื่อนคุณธรรมของจังหวัด	มีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่ยากแค้น” และ “ความดีที่ยากทำ” เพื่อแก้ไขปัญหาของจังหวัด	ไม่มีการปฏิบัติ	
๓) จังหวัดมีการจัดตั้งคณะกรรมการ หรือ คณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายภาครัฐ	มีการมอบหมาย แต่งตั้ง คณะกรรมการ/คณะทำงาน รับผิดชอบการดำเนินงาน ส่งเสริมคุณธรรมตามแผนงาน ส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด ที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร	มีการมอบหมาย แต่งตั้ง คณะกรรมการ/คณะทำงาน รับผิดชอบการดำเนินงาน ส่งเสริมคุณธรรมตามแผนงาน ส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด แต่ไม่มีลายลักษณ์อักษร	ไม่มีการปฏิบัติ	
๔) จังหวัดมีการถ่ายทอดภารกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมไปในระดับอำเภอเพื่อดำเนินการตามคุณธรรมเป้าหมายของจังหวัด	จังหวัดมีการถ่ายทอดภารกิจไปยังอำเภอ และ อำเภอมีการขับเคลื่อนคุณธรรมมากกว่า ๕๐% ของจำนวนอำเภอในจังหวัดนั้นๆ	จังหวัดมีการถ่ายทอดภารกิจไปยังอำเภอ และ อำเภอมีการขับเคลื่อนคุณธรรมมากกว่า ๒๐-๔๙% ของจำนวนอำเภอในจังหวัดนั้นๆ	จังหวัดมีการถ่ายทอดภารกิจไปยังระดับอำเภอ และอำเภอไม่ได้ดำเนินการหรือดำเนินการไม่ถึง ๒๐% ของจำนวนอำเภอในจังหวัดนั้นๆ	
การประเมินระดับที่ ๒ จังหวัดคุณธรรม				
๕) มีการดำเนินงานตามคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่ยากแค้น” และ “ความดีที่ยากทำ” ของจังหวัดจนเกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานตามแผนการขับเคลื่อนคุณธรรมที่กำหนดไว้เพิ่มขึ้น	มีการดำเนินงาน/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดตามแผนการขับเคลื่อนคุณธรรมที่กำหนดไว้ ไม่น้อยกว่า ๕๐% เช่น จำนวนชุมชนคุณธรรมองค์กรคุณธรรม อำเภอคุณธรรม และเครือข่ายภาครัฐที่เข้าร่วมขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ไม่น้อยกว่า ๕๐% ปัญหาที่ถูกกำหนดจะแก้ไขมีสถิติลดลงหรือหมดไป ฯลฯ	มีการดำเนินงาน/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดตามแผนการขับเคลื่อนคุณธรรมที่กำหนดไว้ ไม่น้อยกว่า ๒๐%	น้อยกว่า ๒๐% หรือไม่มีการปฏิบัติ	

การประเมินจังหวัดคุณธรรม	เกณฑ์การให้คะแนน			รวม
	๒	๑	๐	
๖) แผนการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมและได้รับการบรรจุเป็นยุทธศาสตร์จังหวัดจนเกิดการบูรณาการ การทำงานจากทุกภาคส่วน	-สามารถบูรณาการแผนการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ได้รับการบรรจุเป็นยุทธศาสตร์จังหวัด - มีการจัดสรรงบประมาณจังหวัดหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานจังหวัดคุณธรรมตามแผน	สามารถบูรณาการแผนการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมได้รับการบรรจุเป็นยุทธศาสตร์จังหวัด	ไม่มีการปฏิบัติ	
๗) จังหวัดมีการยกย่อง เชิดชู บุคคล ชุมชน องค์กร อำเภอคุณธรรม มากขึ้น	มีการจัดกิจกรรมประกาศยกย่องเชิดชูบุคคล องค์กร ชุมชน อำเภอคุณธรรม ครอบคลุมมิติในระดับจังหวัด	มีการจัดกิจกรรมประกาศยกย่องเชิดชูบุคคล องค์กร ชุมชน อำเภอคุณธรรม ในส่วนใดส่วนหนึ่ง	ไม่มีการปฏิบัติ	
การประเมินระดับที่ ๓ จังหวัดคุณธรรมต้นแบบ				
๘) ผลสำเร็จการดำเนินงานของจังหวัดคุณธรรมตาม “ปัญหาที่ยากแก่ ความดีที่ยากทำ” เพิ่มมากขึ้นและมีประเด็นคุณธรรมในมิติการนำหลักศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดเป็นคุณธรรมเป้าหมายเพิ่มเติมการขับเคลื่อน ๔ คุณธรรมอย่างชัดเจน	มีผลสำเร็จจากการดำเนินงาน/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดตามแผนการขับเคลื่อนคุณธรรมที่กำหนดไว้ไม่น้อยกว่า ๘๐%	มีผลสำเร็จจากการดำเนินงาน/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดตามแผนการขับเคลื่อนคุณธรรมที่กำหนดไว้ไม่น้อยกว่า ๕๐%	น้อยกว่า ๕๐% หรือไม่มีการปฏิบัติ	
๙) จังหวัดมีการเพิ่มประเด็นคุณธรรมเป้าหมาย ในมิติการนำหลักศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา กำหนดเป็นปัญหาที่ยากแก่ ความดีที่ยากทำ เพิ่มเติมจากคุณธรรมอื่นๆ อย่างชัดเจน	นอกเหนือจากผลสำเร็จการดำเนินงานตามแผนงานที่จังหวัดกำหนด สามารถดำเนินการประเด็นคุณธรรมครบทั้ง ๒ มิติ คือการนำหลักศาสนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	นอกเหนือจากผลสำเร็จการดำเนินงานตามแผนงานที่จังหวัดกำหนด มีการดำเนินงานในประเด็นคุณธรรมเพียงมิติใด มิติหนึ่ง คือการนำหลักศาสนา หรือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ไม่มีการปฏิบัติ	
๑๐) จังหวัดมีองค์ความรู้ การพัฒนาจังหวัดคุณธรรมในระดับจังหวัดและเครือข่าย มีผู้ที่สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้ และมีความพร้อมในการเป็นแหล่งเรียนรู้จากจังหวัดอื่นๆ ได้	-มีองค์ความรู้จากการดำเนินงานจังหวัดคุณธรรมทั้งในภาพรวมของจังหวัดและองค์ความรู้จากการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม อำเภอคุณธรรม -สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และมีวิทยากรถ่ายทอดขยายผลไปสู่องค์กรอื่นได้	-มีองค์ความรู้จากการดำเนินงานจังหวัดคุณธรรมเฉพาะบางกิจกรรม -สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดขยายผลไปสู่องค์กร อื่นได้	- มีการดำเนินงานแต่ไม่มีการถอดองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่	

เกณฑ์การประเมินผลคะแนนและระดับ ดังนี้

- ระดับที่ ๑ จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อ (ระดับที่ ๑) คะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๔ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๑)
- ระดับที่ ๒ จังหวัดคุณธรรม เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อในระดับที่ ๑ และระดับที่ ๒ คะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๗ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๒)
- ระดับที่ ๓ จังหวัดคุณธรรมต้นแบบ เกณฑ์การประเมิน ต้องมีการดำเนินงานทุกข้อในระดับที่ ๑ ระดับที่ ๒ และระดับที่ ๓ คะแนนรวมไม่น้อยกว่า ๑๐ คะแนน (ผ่านระดับที่ ๓)

ขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินงานคัดเลือกองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม

ที่	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลา													
		ส.ค.-๖๐	ก.ย.-๖๐	ต.ค.-๖๐	พ.ย.-๖๐	ธ.ค.-๖๐	ม.ค.-๖๑	ก.พ.-๖๑	มี.ค.-๖๑	เม.ย.-๖๑	พ.ค.-๖๑	มิ.ย.-๖๑	ก.ค.-๖๑	ส.ค.-๖๑	ก.ย.-๖๑
๑	แต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกชุมชน องค์กร หน่วยงานและจังหวัดคุณธรรม	↕													
๒	ประชุมคณะกรรมการคัดเลือกชุมชน องค์กร หน่วยงานและจังหวัดคุณธรรม			↕											
๓	จัดทำแนวทางและเกณฑ์การประเมินองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม			↕											
๔	แจ้งแนวทางและเกณฑ์การประเมินองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม ให้หน่วยงานนำไปใช้							↕							
๕	หน่วยงานดำเนินการประเมินองค์กร/ชุมชน ที่อยู่ในสังกัด/ในเครือข่าย														↕
๖	หน่วยงานแจ้งจำนวนองค์กร/ชุมชนในสังกัด/ ในเครือข่ายให้คณะกรรมการทราบ														↕
๗	คณะกรรมการฯ ประชุมเพื่อคัดเลือก องค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรม ต้นแบบ เพื่อยกย่องเป็นหน่วยงานตัวอย่าง														↕
๘	ฝ่ายเลขานุการ จัดทำรายงานเสนอ คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ														↕
๙	จัดกิจกรรมประกาศยกย่ององค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรมต้นแบบ														↕
๑๐	ฝ่ายเลขานุการ จัดทำรายงานเสนอคณะรัฐมนตรี														↕